

Radboud Universiteit Nijmegen

De opvang van vluchteling-studenten op de Radboud Universiteit in Nijmegen in de periode 1948-1972.

Masterscriptie Geschiedenis & Actualiteit

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Dr. Jan Brabers

Student: Luc van Rooi (s4349873)

15 augustus 2019

Collegejaar 2018/2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Conceptuele toelichting	7
3. Status quaestionis	8
4. 1948: de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten	12
4.1 Communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije, 1948.	12
4.2 De universitaire vluchtelingenopvang in 1948.....	13
4.3 De universitaire vluchtelingenopvang in 1948 in Nijmegen.....	17
4.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in 1948 in Nijmegen.....	21
5. 1956: de Hongaarse vluchteling-studenten	23
5.1 De Hongaarse opstand, 1956.....	23
5.2 De universitaire vluchtelingenopvang in het algemeen in de jaren vijftig.....	24
5.3 De universitaire vluchtelingenopvang ten tijde van de Hongaarse opstand in Nijmegen. ..	25
5.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in 1956 in Nijmegen.	30
6. 1968(-1972): de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten	33
6.1 De Praagse lente.....	33
6.2 De universitaire vluchtelingenopvang in het algemeen in de jaren zestig.....	34
6.3 De universitaire vluchtelingenopvang van 1968 tot 1972 in Nijmegen.	35
6.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in de periode 1968-1972 in Nijmegen.	38
7. Conclusie	40
Bibliografie	43

1. Inleiding

De vluchtelingenproblematiek houdt niet alleen de politiek en bevolking in Nederland, maar ook het onderwijs de laatste jaren intensief bezig. De voorstanders van een streng asielbeleid gaan voorbij aan het feit dat Nederland in het verleden vaak gastvrij was voor vluchtelingen. Door de tijd heen hebben verschillende vluchtelingenstromen die gastvrijheid weerspiegeld. De voornaamste hiervan zijn de Hugenoten uit Frankrijk in de zestiende eeuw, de Belgen tijdens de Eerste Wereldoorlog, de Joden in het Interbellum en de Hongaren, Tsjechen en Joegoslaven tijdens de onderdrukking van communistische regimes in Oost-Europa gedurende de Koude Oorlog.

De gastvrijheid die Nederland in het verleden heeft getoond, leidt echter niet automatisch tot gastvrijheid tegenover de huidige vluchtelingen. Er heerst immers twijfel over het economisch potentieel van hedendaagse vluchtelingen.¹ Bovendien zou Nederland, vergeleken met alle andere Europese landen, volgens een opiniepeiling uit 2015 het meest negatief gereageerd hebben op de komst van vluchtelingen.² Ondanks deze negatieve geluiden heeft Nederland in Europa een van de hoogste opnamepercentages.³ In 2016 werden maar liefst 101.744 vluchtelingen in Nederland opgevangen.⁴ Van de duizenden vluchtelingen die worden opgevangen in Nederland verblijft het grootste deel in grote opvangcentra, AZC's en opvangkampen.

Een van deze kampen, kamp Heumensoord, bevond zich in de nabijheid van de Radboud Universiteit in Nijmegen. Dit kamp herbergde van 2014 tot 2016 ongeveer drieduizend vluchtelingen en was daarmee het grootste opvangkamp in Nederland. Naast de vele vrijwilligers uit Nijmegen, nam de Radboud Universiteit de rol op zich van uitvalsbasis voor vluchtelingen. Vluchtelingen konden er terecht voor taalcursussen en cursussen over de Nederlandse maatschappij. Enige tijd werd zelfs de universiteitskrant *Vox*, speciaal voor de vluchtelingen, in het Engels uitgegeven. Zij werden zo op de hoogte gehouden van de activiteiten die de universiteit voor hen organiseerde.⁵ Aan gastvrijheid op de universiteit hadden de vluchtelingen dus geen gebrek.

Tijdens de viering van de 95^e *dies natalis* van de Radboud Universiteit in 2018 stelde rector magnificus Han van Krieken dat deze gastvrijheid past bij het bijzondere (katholieke) karakter dat

¹ Frank Renout, 'Nederlanders meest negatief in Europa over migranten', *Algemeen Dagblad* 27 oktober 2015 <https://www.ad.nl/buitenland/nederlanders-meest-negatief-in-europa-over-migranten-abc3bb1e/>, [Geraadpleegd op: 15-10-2018].

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Statistiek uit colofon 'Vluchteling in getallen 2018' van Stichting VluchtelingenWerk Nederland.

⁵ Mathijs Noij, 'Vox voor vluchtelingen – vandaag in de bakken', *Vox Magazine* 7 oktober 2015 <<https://www.voxweb.nl/nieuws/vox-voor-vluchtelingen-vandaag-in-de-bakken>>, [Geraadpleegd op: 26-3-2019].

de universiteit van oudsher gehad heeft.⁶ Het uitgesproken katholieke gedachtegoed dat de universiteit – opgericht in 1923 als Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) – in het verleden had, zag hij als reden voor de zorg voor de minder bedeelde, zwakkere medemens, en dus ook voor vluchtelingen.⁷ Aangezien de Radboud Universiteit tegenwoordig wil uitstralen dat het een brede universiteit is, en niet nadrukkelijk katholiek, is het echter maar de vraag of zo'n claim nog te rechtvaardigen is. Daarnaast vingen universiteiten die geen nadrukkelijk religieus karakter hadden, ook vluchtelingen op.⁸ Dit roept de vraag op of de opvang van vluchtelingen op Nederlandse universiteiten een religieuze lading had en of Nijmegen zich door haar 'katholieke achtergrond' onderscheidde van andere universiteiten. De betekenis en definitie van het begrip 'katholieke achtergrond' komen in hoofdstuk twee aan bod.

De opmerking van Van Krieken dat de katholieke achtergrond van de universiteit verantwoordelijk is voor de gastvrijheid, klinkt wanneer gekeken wordt naar katholieke grondbeginselen geloofwaardig. De Bijbel leert katholieken dat zij hulp moeten verlenen aan personen die het met minder moeten doen. Onder de hoofdeugd *charitas* (naastenliefde) wordt dit als volgt beschreven: [...] 'en wanneer een vreemdeling bij u in uw land verblijft, zult u hem niet onderdrukken. Als een onder u geboren Israëliet zal u de vreemdeling gelden, die bij u verblijft; u zult hem liefhebben als uzelf, want u bent vreemdeling geweest in het land Egypte: ik ben de HEERE, uw God.'⁹

De opvang van vluchtelingen zou dus volgens de Bijbel een deugd van de (katholieke) Radboud Universiteit in Nijmegen moeten zijn. Aangezien Van Krieken door zijn uitspraak laat zien dat het katholieke verleden van de Nijmeegse universiteit nog altijd wordt gekoesterd, is het relevant na te gaan of zijn claim gerechtvaardigd is. Historisch onderzoek biedt kans die rechtvaardiging onder de loep te nemen. Bovendien is de link die Van Krieken legt niet de enige reden waarom onderzoek relevant is. In de rede van Van Krieken werd geen aandacht besteed aan de manier waarop de universiteit zich heeft ingezet voor vluchtelingen. De vraag is daardoor niet alleen of de universitaire vluchtelingenopvang religieus gedreven was, maar ook wat de universitaire vluchtelingenopvang in Nijmegen precies inhield.

⁶ Mathijs Noij, 'Niet iedereen voelt zich welkom op onze universiteit', *Vox Magazine 18 oktober 2018* <<https://www.voxweb.nl/nieuws/nog-niet-iedereen-voelt-zich-welkom-op-onze-universiteit>>, [Geraadpleegd op: 27-3-2019].

⁷ Ibidem.

⁸ Chris van Esterik, *Het zout der aarde. UAF 1948-1998: vijftig jaar hulp aan vluchteling-studenten* (Amsterdam 1998), 41.

⁹ Zie de volgende passages uit de bijbel: Lev.19:33-34, Deut.10:17-18 of Ez.47:21-23. Zie verder P. van der Meer en L. Engelbert, *De katholieke encyclopaedie. Tweede druk. Zesde deel* (Amsterdam 1950), 812.

Voor Van Krieken zal het lastig zijn geweest tijdens de 95^e *dies natalis* meer te vertellen over de Nijmeegse universitaire vluchtelingenopvang. Het was niet alleen geen essentieel onderdeel van zijn rede, er is ook maar weinig onderzoek gedaan naar universitaire vluchtelingen. Daarentegen is onderzoek naar vluchtelingen of vluchtelingenbeleid (waaronder ook immigratie en emigratie) over het algemeen een populair onderwerp in de geschiedwetenschap.

Overigens moet opgemerkt worden dat er wel een studie is die raakt aan het onderwerp van de universitaire vluchtelingenopvang. In 1998 schreef onderzoeksjournalist Chris van Esterik een jubileumboek over de opvang van vluchteling-studenten door Stichting Vluchteling-Student (UAF) in Nederland. Deze stichting vangt sinds 1948 academische vluchtelingen - die bekend zijn komen te staan als 'vluchteling-studenten' - op en begeleidt hen bij het vinden van een studie en een baan. Veel van deze vluchteling-studenten zijn terecht gekomen op universiteiten. Het jubileumboek van Van Esterik is mede aanleiding geweest voor het schrijven van deze scriptie. Van Esterik heeft over de universitaire vluchtelingenopvang geschreven vanuit het gezichtspunt van het UAF. Het UAF en de universiteit waren gezamenlijk verantwoordelijk voor de universitaire vluchtelingenopvang. Hoe universiteiten omgingen met de komst van vluchteling-studenten, heeft Van Esterik echter niet behandeld.

Om te achterhalen hoe de universiteit keek naar de universitaire vluchtelingenopvang, is onderzocht hoe de Radboud Universiteit in Nijmegen tussen 1948 en 1972 vluchtelingen heeft opgevangen. Omdat de Radboud Universiteit, in tegenstelling tot veel andere universiteiten, een bijzondere positie bezat, is ook onderzocht of de katholieke achtergrond van de universiteit een factor is geweest bij de opvang van vluchtelingen. Op die manier is na te gaan of de Radboud Universiteit zich door haar bijzondere positie onderscheiden heeft van andere universiteiten.

De keuze voor de periode 1948 – 1972 is ingegeven door de komst van grote stromen vluchtelingen gedurende de Koude Oorlog. De jaren 1948, 1956 en 1968 waren jaren in de Koude Oorlog waarin de meeste vluchtelingen uit Oost-Europa naar Nederland kwamen (respectievelijk Tsjecho-Slowaken, Hongaren en wederom Tsjecho-Slowaken). Deze jaren geven de veranderingen en de wisselwerking van zowel de opvang van vluchteling-studenten als de katholieke achtergrond van de universiteit aan. Het eindjaar 1972 komt voort uit het bronmateriaal dat voor deze studie is geraadpleegd.¹⁰ Dat bronmateriaal dateerde van 1948 tot 1972. De onderzochte periode sluit aan bij het in de overkoepelend thema 'De lange jaren vijftig' van historicus Paul Luykx en bij 'De lange

¹⁰ Archieven van de universiteit, waaronder de archieven van de curatoren en de senaat, zijn geraadpleegd. Deze zijn tot op heden echter niet ontsloten of geïndexeerd waardoor, speciaal in de geest van dit onderzoek, archivaris van de Radboud Universiteit Marianne Waldekker deze stukken is ingedoken om aan het onderwerp gerelateerde zaken naar boven te halen. Voor deze taak ben ik haar uiterst dankbaar.

jaren zeventig' van historicus Duco Hellema.¹¹ Deze tijdperken worden gekenmerkt door een transitie van het benepen verzuilde Nederland in de jaren vijftig naar het links activistische en hervormingsgezindere Nederland in jaren zeventig. De universitaire vluchtelingenopvang op de Radboud Universiteit is een van de exponenten van het verloop van deze ideologische veranderingen.

De scriptie is zowel gebaseerd op kwantitatieve als op kwalitatieve gegevens. Net zoals bij het onderzoek van Van Esterik is een beroep gedaan op de archieven van de stichting UAF, die beheerd worden door het Nationaal Archief in Den Haag. De jaarverslagen van het UAF bevatten kwantitatieve gegevens die de verschillen in aantallen vluchteling-studenten en de organisatie van het UAF op landelijk, regionaal en lokaal niveau in kaart brengen. Op die manier zijn verschillen tussen de Radboud Universiteit en andere universiteiten duidelijk te maken. Daarnaast is een beroep gedaan op de archieven van de Radboud Universiteit. Deze archieven bevatten vooral kwalitatieve bronnen. Die bronnen geven een duidelijker beeld van de opvang vanuit het perspectief van de universiteit en van de manier waarop de katholieke achtergrond daarbij meespeelde. Vermeld moet worden dat veel van deze bronnen nog niet eerder aan historisch onderzoek zijn onderworpen. Zij zijn tot op heden niet geïndexeerd of geïventariseerd. Dit heeft het onderzoek beperkt. Het was de reden waarom gaandeweg op meerdere alternatieve bronnen teruggevallen moest worden. De universiteitsperiodieken *Vox Carolina* en *Het Nijmeegse Universiteitsblad (NUB)*, en het dagblad *De Gelderlander*, zijn daar voorbeelden van. Deze bladen geven inzicht in het leven van de Nijmeegse student *an sich*.

Een studie naar de universitaire vluchtelingenopvang draagt niet alleen bij aan het verbreden van de kennis over vluchtelingenopvang in Nederland in het algemeen, maar ook aan de kennis over de geschiedenis van de discussies van de Radboud Universiteit met haar katholieke achtergrond. Deze scriptie sluit hierdoor zowel aan bij debatten over vluchtelingenopvang, als bij debatten over ontwikkelingen binnen het katholieke geloof gedurende de jaren vijftig, zestig en zeventig.

Het volgende hoofdstuk geeft eerst een conceptuele toelichting op de begrippen 'universiteit' en 'katholieke achtergrond'. Hoofdstuk drie vormt het historische kader voor het wetenschappelijk onderzoek naar de Radboud Universiteit, de vluchtelingen (inclusief vluchtelingenbeleid) en de katholieke moraal in de jaren vijftig, zestig en zeventig. Daarna worden

¹¹ Volgens Hellema begonnen de 'lange jaren zeventig' al in 1964/1965. Aangezien de derde vluchtelingenstroom in 1969 opkwam past mijn onderzoek in Hellema's geconstrueerde tijdsperiode. Zie: Duco Hellema, 'De lange jaren zeventig', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 123:1 (2010), 78-93, aldaar 92. En: Paul Luykx, *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997).

in het vierde, vijfde en zesde hoofdstuk de vluchtelingstromen van respectievelijk 1948, 1956 en 1969 in kaart gebracht. In deze hoofdstukken komen telkens een vergelijking van de Radboud Universiteit met andere universiteiten, de veranderende houding tegenover de katholieke achtergrond van de universiteit en de ontwikkeling van de universitaire vluchtelingopvang aan bod. In het laatste hoofdstuk volgt het antwoord op de hoofdvraag die uit de bovengenoemde probleemstelling is voortgekomen: **Welke rol speelde de Radboud Universiteit in Nijmegen bij de opvang van vluchteling-studenten in de periode 1948-1972 en in welke mate was de katholieke achtergrond daarbij een factor?**

2. Conceptuele toelichting

'Katholieke achtergrond' en 'universiteit'

In de wetenschappelijke literatuur is geen gezaghebbende definitie te vinden van het begrip 'katholieke achtergrond'. Daarentegen worden wel veel aanpalende begrippen gebruikt, zoals 'katholieke identiteit' of 'katholiciteit'. Deze begrippen hebben in de wetenschap voor de nodige discussies gezorgd. Aangezien die discussies niet de hoofdmoot zijn en te groot van omvang, is in deze scriptie het begrip 'katholieke achtergrond' als alternatief gebruikt. Dit begrip is in deze scriptie in een meer sociologische richting omschreven. Daarbij gaat het volgens sociaalgeograaf Heidi Vercaeyne meer om de sociale relaties van actoren met (katholieke) instituties dan om de inhoud van het begrip 'katholiek'.¹² Die sociale relaties kunnen in de context van deze scriptie gaan over lidmaatschappen van katholieke organisaties zoals universiteit, studentenverenigingen en sportverenigingen, over deelname aan katholieke cultuur (kerkelijkheid) en over de afkomst uit een katholiek milieu (familie). Er zijn zodoende drie uitingen van katholieke achtergrond. De sociale relaties kunnen opgevat worden als operationalisaties van het begrip katholieke achtergrond.¹³ Op die manier kan de mate van de katholieke achtergrond van de universiteit gevat worden.

Maar wat wordt precies verstaan onder 'universiteit'? Net als het begrip de katholieke achtergrond is ook dit een problematisch begrip. Volgens organisatietheoreticus Henry Mintzberg moet de universiteit benaderd worden als een 'professionele bureaucratie' (lees: organisatie). Deze professionele bureaucratie wordt gezien als een samenstel (verband) van min of meer autonome geledingen, zoals bestuur, hoogleraren en studenten, die allen hun eigen opvattingen en

¹² Heidi Vercaeyne, *Ruimte voor beleving. De betekenis van de culturele achtergrond van de inwoners bij de beleving van de ruimte bij het maken van een Stadsvisie* (Nijmegen 2005), 13.

¹³ *Ibidem*.

overtuigingen (lees: cultuur) hebben.¹⁴ In een professionele bureaucratie zijn volgens Mintzberg vijf geledingen te onderscheiden. Dit wil echter niet zeggen dat alle vijf in empirische situaties werkzaam zijn. Op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal en de wetenschappelijke literatuur, is in deze scriptie gekozen om de universiteit onder te verdelen in drie handelende actoren namelijk bestuur, hoogleraren en studenten.

Het bestuur van de Radboud Universiteit had in de onderzoeksperiode een andere basis voor zijn opvattingen en overtuigingen dan de studenten. Het bestuur was namelijk in handen van de door het episcopaat opgerichte Sint Radboudstichting. De Sint Radboudstichting is in 1905 opgericht als toonbeeld van de katholieke intellectuele emancipatie. Deze stichting was verantwoordelijk voor de oprichting van een katholieke universiteit en voor de benoeming van bijzondere (katholieke) leerstoelen aan andere universiteiten in Nederland. Na de oprichting van de Radboud Universiteit in Nijmegen in 1923, nam zij de rol van dagelijks bestuur op zich. Gezien de nadrukkelijke hegemonie van het episcopaat in het bestuur van de stichting en het universiteitsbestuur, was op de universiteit sprake van een kerkelijke hiërarchie; een topstructuur die poogde de achterban (studenten) te leiden door het universiteitsbeleid.¹⁵

In deze scriptie moeten de katholieke achtergrond en de Radboud Universiteit dus begrepen worden volgens de definitie van Vercraeye en de theorie van Mintzberg. Op die manier is het mogelijk te onderzoeken hoe de (katholieke) sociale relaties van onder andere het universiteitsbestuur, de hoogleraren en de studenten, van belang zijn geweest bij de opvang van vluchteling-studenten op de Radboud Universiteit.

3. Status quaestionis

Politiek bewustzijn en katholieke mobilisatie in het universitaire leven.

Het wetenschappelijk kader voor het onderzoek naar het verleden van de universiteit wordt gevormd door *Proeven van eigen cultuur: Vijfenzeventig jaar Katholieke universiteit Nijmegen 1923-1998* door universiteitshistoricus Jan Brabers en socioloog O. Schreuder. In het historisch overzicht behandelen zij de rol van de universiteit in de maatschappij, de ontwikkeling van de studentenbewegingen en de blik van studenten op de internationale politiek. Zij stellen dat Nijmeegse katholieke studenten in de jaren vijftig onderdeel waren van een zogenoemde ‘sceptische generatie’

¹⁴ Henry Mintzberg, *Organisatiestructuren* (Rotterdam 2006), 9.

¹⁵ Hubert Laeven en Lodewijk Winkeler, *Radboudstichting 1905-2005* (Nijmegen 2005).

die zich amper voor politiek en maatschappij interesseerde.¹⁶ Alleen twee massale anticommunistische protesten (de staatsgreep in Tsjecho-Slowakije in 1948 en de Hongaarse opstand in 1956) zorgden volgens Brabers en Schreuder voor een opleving van het politieke bewustzijn.¹⁷ Het blijft echter onduidelijk of dit weerslag had op de vluchtelingenopvang op de universiteit.

In een andere studie heeft Brabers samen met historica Marij Leenders, een van de manieren onderzocht waarop katholieke studenten hun religiositeit buiten de kringen van de Radboud Universiteit profileerden. Uit hun studie *Stoottroepen van maatschappelijke veranderingen. Politieke bewustwording van katholieke studenten in de Unie van Katholieke Studentenverenigingen en in Pax Romana* wordt duidelijk dat de Unie van Katholieke Studentenverenigingen in Nederland (UKSN) ook heeft bijgedragen aan het mobiliseren van katholieke studenten. Op het gebied van politieke bewustwording was het volgens Brabers en Leenders de katholieke bovenlaag binnen de UKSN, die in het tijdperk van emancipatiekatholicisme (de jaren vijftig) de katholieke studenten wees op hun maatschappelijke verantwoordelijkheden.¹⁸ Door de toename van minder politiek bewuste katholieke studenten uit middelbare en lagere milieus in de jaren zestig, kon het UKSN haar leden uiteindelijk niet politiek bewuster maken. De nadruk kwam meer te liggen op onderlinge contacten en gezelligheid.

Volgens de sociologen Jacob Janssen en Paul Voestermans staat dit bekend als de ontzuiling.¹⁹ De bovenlaag in de katholieke zuil poogde haar achterban te mobiliseren, maar studenten gingen juist minder naar de kerk en hechtten ook minder waarde aan de kerk.²⁰ Historicus Ad Manning stelt dat de vorming van de ‘Senaatscommissie inzake de godsdienstige ontwikkelingen der studenten aan de Katholieke Universiteit’ in 1955 al een eerste uiting was van de ontzuiling aan de Radboud Universiteit.²¹ Deze commissie stelde dat de bovenstroom binnen de Nijmeegse universitaire gemeenschap sterk behoudend was, maar dat de onderstroom, oftewel de studenten, juist zeer progressief was.²² Brabers en Schreuder stellen daarentegen dat de ontzuiling wel in de jaren zestig inzette, maar toen niet echt doorzette. Het katholieke onderwijs

¹⁶ Jan Brabers en O. Schreuder, *Proeven van eigen cultuur. Vijfenzeventig jaar Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1998, Deel 1: 1923-1960* (Nijmegen 1998), 307.

¹⁷ *Ibidem*, 320.

¹⁸ Jan Brabers en Marij Leenders, ‘Stoottroepen’ van maatschappelijke veranderingen. Politieke bewustwording van katholieke studenten in de Unie van Katholieke Studentenverenigingen en in Pax Romana, 1945-1963’, *Tijdschrift voor geschiedenis* 131:2 (2018), 282.

¹⁹ Jacob Janssen en Paul Voestermans, *De verguisde universiteit. Een cultuurpsychologisch onderzoek naar voorbije en actuele ontwikkelingen in de Nijmeegse studentenwereld* (Meppel 1978), 145

²⁰ *Ibidem*, 145.

²¹ Ad Manning, *Katholieke universiteit Nijmegen 1923-1973* (Nijmegen 1974), 320-322.

²² O. Schreuder, *Proeven van eigen cultuur deel 2*, 184.

werd verdedigd als een van de kerninstrumenten voor de overdracht en ontwikkeling van de katholieke cultuur en identiteit.²³ Tot op de dag van vandaag gebruiken de hoogste bestuurders volgens Brabers en Schreuder verwijzingen, bedoeld om het katholieke karakter van de universiteit sterker te profileren.²⁴

Vluchtelingenbeleid, katholieke vluchtelingen­zorg en vluchteling­studenten.

Naast de geschiedenis van de universiteit, speelt ook de geschiedenis van de vluchtelingenopvang in Nederland een rol voor de wetenschappelijke inkadering van dit onderzoek. De opvang van vluchtelingen op een universiteit werd gestuurd door het vluchtelingenbeleid. De historici Jan Willem ten Doesschate en Corrie Berghuis hebben dit vluchtelingenbeleid onder de loep genomen. Zij richtten hun onderzoek voornamelijk op de beleidsvoering achter het vluchtelingenbeleid. In de periode 1945-1956 stond dit beleid volgens Berghuis vooral in het teken van een behoudende overheid. Politici en ambtenaren wilden het liefst geen enkele vluchteling toelaten, omdat het land in puin lag, de woningnood nijpend was en er al sprake was van een grootschalige immigratie uit Nederlands-Indië.²⁵ De opgevangen vluchtelingen werden vooral geholpen door particuliere vluchtelingenorganisaties. Wat betreft de periode 1968-1982 stelt Ten Doesschate juist dat vluchtelingenorganisaties minder te maken hadden met overheidsbemoeienis en dat ze daardoor meer verantwoordelijkheid hadden.²⁶ De kanteling van de traditionele taakverdeling tussen overheid en vluchtelingenorganisaties veranderde aan het einde van de jaren zestig door een kritische dialoog over het vluchtelingenbeleid.²⁷ De verschillende vluchtelingenorganisaties kwamen te vallen onder een koepelorganisatie, stichting VluchtelingenWerk. Deze stichting werd onder toezicht geplaatst van de overheid, waardoor de overheid een meer leidende rol in het opvangproces ging vervullen.

De invloed van emotie op het vluchtelingenbeleid was volgens Marij Leenders bepalend voor de manier waarop de dialoog tussen de overheid en het publiek gevoerd werd.²⁸ Tot eind jaren zeventig opereerden volgens Leenders politici in een strak geregisseerd systeem van verzuiling,

²³ O. Schreuder, *Proeven van eigen cultuur deel 2*, 36.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Corrie Berghuis, *Geheel ontdaan van onbaatzuchtigheid. Het Nederlandse toelatingsbeleid voor vluchtelingen en displaced persons 1945 tot 1956* (Amsterdam 1999), 5.

²⁶ Jan Willem ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen. Het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de jaren 1968-1982* (Nijmegen 1993), 214.

²⁷ Ibidem, 224.

²⁸ Marij Leenders, ‘‘Als we hier met milde hand optreden, is het hek van de dam’. Emotie als strategie in het asieldebat: 1938-1999’, *Amsterdams sociologisch tijdschrift* 31:1 (2004), 62.

waarbij het publieke debat voor een groot deel van bovenaf werd bepaald.²⁹ In dat publieke debat werd echter een chaotische discussie gevoerd over politieke vluchtelingen vanwege de angst voor het communisme.³⁰ Volgens Berghuis had dit zijn weerslag op het vluchtelingenbeleid. Sinds de bepalingen van het Vluchtelingenverdrag van 1951, was het beleid erop gericht om de komst van personen die buiten dit verdrag vielen, te beperken.³¹

Waar de overheid beleidsmatig de touwtjes in handen had, namen de particuliere vluchtelingenorganisaties (anders dan tegenwoordig) de daadwerkelijke opvang van vluchtelingen op zich. Volgens historica M. Huetink hield de verzuiling al voor de oorlog de particuliere vluchtelingenorganisaties in haar greep.³² In haar studie legt zij de nadruk op de opvang van vluchtelingen door het Katholiek Comité voor Vluchtelingen (KCV) dat zich in de periode 1936-1940 over vluchtelingen ontfermde. De organisatie van de opvang leverde een duidelijk voorbeeld van de mate waarin de verzuiling elk aspect van de Nederlandse samenleving raakte. Ook werden Joodse en Protestantse comités voor vluchtelingen opgericht, die mensen uit heel Europa die wegens hun geloof werden vervolgd ondersteunden. De dreiging van het nationaalsocialistische Duitsland had geen invloed op de oprichting van het KCV volgens Huetink. Het KCV was een typisch gevolg van de verzuiling in het landschap van de particuliere vluchtelingenorganisaties.³³ Na de oorlog bleef de verzuiling onder de vluchtelingenorganisaties bestaan.

Een andere grote katholieke vluchtelingenorganisatie die net als het KCV opkwam voor vluchtelingen in Nederland, is het Rooms Katholiek Huisvestingscomité (RKHC). Dit comité is opgericht naar aanleiding van de vele Belgische vluchtelingen die tijdens de Eerste Wereldoorlog naar Nederland vluchtten. Zelf verantwoordde het RKHC - dat in 1961 omgedoopt werd tot Stichting Mensen in Nood – de opvang van vluchtelingen door, net als rector Han van Krieken, te verwijzen naar de katholieke deugdeethiek. Het RKHC stelde namelijk dat de katholieke vluchtelingenopvang de ‘Kroon van het Christelijk Caritas’ was.³⁴ Buiten initiatieven op lokaal niveau, zoals hulp voor vluchtelingen van kerkgemeenschappen of katholieke geestelijken,

²⁹ Leenders, *Emotie als strategie*, 77.

³⁰ *Ibidem*, 70.

³¹ Volgens het Vluchtelingenverdrag van Genève uit 1951 is iemand een vluchteling die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit vrees voor vervolging, niet wil vragen. Zie: Corrie Berghuis, *Geheel ontdaan*, 6-7.

³² M. Huetink, *Het katholiek comité voor vluchtelingen 1936-1940. Comité tot hulpverlening aan geloofsvervolgden: persoonlijk initiatief of zuilgebonden actie?* (Nijmegen 1988), 72-73.

³³ Huetink, *KCV*, 73.

³⁴ Huis vestingscomité Mensen in Nood, *Historisch overzicht 1914-1964 n.a.v. 50-jarig bestaan* (Utrecht 1964), 5.

vertegenwoordigde het RKHC de katholieke zuil binnen het conglomeraat aan vluchtelingenorganisaties na de Tweede Wereldoorlog.

Het onderzoek van onderzoeksjournalist Chris van Esterik naar de geschiedenis van het UAF heeft echter aangetoond dat het conglomeraat aan katholieke opvanginitiatieven na de oorlog de opvang van vluchteling-studenten niet effectief konden realiseren. Het vluchtelingenbeleid van de overheid liet vluchtelingenorganisaties vrij om de opvang van vluchtelingen uit te voeren. Aangezien vluchtelingenorganisaties werden bekostigd op basis van giften en collecten werd de bevolking veelvuldig ingeschakeld. Vluchtelingen werden hier de dupe van, aangezien zij door hulp van vluchtelingenorganisaties te accepteren, onbewust voor een van de Nederlandse zuilen kozen, zelfs wanneer hun maatschappelijke of culturele achtergrond niet strookte met die van de desbetreffende zuil. Een partij als het UAF, die niet gebonden was aan een bepaalde zuil, was een aangenaam alternatief voor de vluchtelingen-studenten. Tegenstrijdig genoeg was het de verzuiling van Nederland die ervoor zorgde dat ‘mensen meteen wilde weten welk geloof vluchteling-studenten hadden’.³⁵ Van Esterik houdt de verzuiling verantwoordelijk voor de cultuurkloof die veel vluchteling-studenten tijdens hun verblijf in Nederland ervaarden.³⁶ Hoe vluchteling-studenten die cultuurkloof ervaarden, laat Van Esterik echter in het midden.

In de historiografie over de opvang van vluchtelingen is tot dusver de meeste aandacht uitgegaan naar het vluchtelingenbeleid. Geschiedschrijving over de opvang van vluchtelingen door de Nederlandse universiteiten ontbreekt vrijwel geheel, afgezien van de eerdergenoemde publicatie van Van Esterik. Doordat Van Esterik schrijft vanuit het perspectief van het UAF, blijft het echter onduidelijk hoe universiteiten de opvang van vluchtelingen hebben ervaren. Nijmegen leent zich als casus om dit te onderzoeken.

4. 1948: de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten

4.1 Communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije, 1948.

De Tweede Wereldoorlog zorgde ervoor dat mensen over het hele continent gedwongen werden hun thuisland te verlaten. In Nederland zat men echter niet te wachten op de komst van duizenden vluchtelingen. Hierop werd een uitzondering gemaakt toen Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen, als gevolg van de communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije in 1948, aan de grens stonden. Tsjecho-Slowakije had zich in 1947 uitgesproken voor aanvaarding van de Marshallhulp, maar werd

³⁵ Van Esterik, *Zout der aarde*, 45.

³⁶ *Ibidem*.

door de Sovjetregering, de feitelijke machthebber, gedwongen hiervan af te zien. Dit leidde tot verscherping van de verhoudingen en tot de vlucht van veel Tsjecho-Slowaken naar andere Europese landen. In Nederland werd besloten om als teken van gastvrijheid, enkele tientallen Tsjecho-Slowaken asiel te verlenen.³⁷

4.2 De universitaire vluchtelingenopvang in 1948.

Universitaire studenten en hoogleraren in Nederland lieten na de staatsgreep in Tsjecho-Slowakije van zich horen. De Tsjecho-Slowaken zagen door toedoen van het communisme hun academische vrijheid ingeperkt worden. Op de Nederlandse universiteiten leidde de communistische staatsgreep tot een golf van protesten. De gebeurtenissen bleken een politiek gevoelige snaar bij de veelal apolitieke studenten in Nederland geraakt te hebben. In Utrecht kwamen op 2 maart 1948 in het Jaarbeursgebouw meer dan tweeduizend studenten, wetenschappelijk medewerkers en hoogleraren bijeen. Bovendien toonden meer dan 11.000 Nederlandse studenten hun medeleven door adhesiebetuigingen te verzamelen.³⁸ In Nijmegen vond op 3 maart een protestvergadering plaats als steunbetuiging aan de Tsjecho-Slowaakse studenten, waarbij 500 hoogleraren en studenten aanwezig waren.³⁹ Vervolgens werd op 9 april 1948 de stichting Universitair Asyl Fonds (UAF) opgericht op initiatief van het College van Rectores Magnifici van de gezamenlijke inrichtingen van Hoger Onderwijs in Nederland. Het UAF zou zich niet alleen voor Tsjecho-Slowaakse, maar ook voor andere vluchteling-studenten doorlopend gaan inzetten. Plaatselijke comités van deze stichting zouden zich vervolgens in verschillende universiteitssteden bezighouden met de dagelijkse opvang.

De voorzitter van de oprichtingsbijeenkomst, C.G. Heringa⁴⁰, stelde dat het opzetten van het UAF niet ging om een ‘eenmalige bijdrage’, maar om een organisatie, die zich zeker wist van ‘periodiek binnenkomende gelden. [...] De organisatie zal er daardoor één moeten zijn van een aanmerkelijke stabiliteit.’⁴¹ Plaatselijke comités in universiteitssteden zouden, behalve voor het inzamelen van geld en de opvang van de vluchtelingen, ook verantwoordelijk zijn voor het aanstellen van een persoonlijk mentor voor iedere vluchteling. Een landelijk secretariaat zou dienen

³⁷ Berghuis, *Geheel ontdaan*, 155.

³⁸ Van Esterik, *Zout der aarde*, 20.

³⁹ (Van een speciale verslaggever), ‘Nijmeegse studenten eisen: Instelling verzets-corpsen. Verder: Opheffing CPN en hulp aan Tsjechische studenten’, *De Gelderlander* 3 maart 1948.

⁴⁰ Op dat moment rector magnificus van de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, voorzitter van de bijeenkomst van rectores magnifici, en later voorzitter van het UAF.

⁴¹ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.418, Overzicht van de bijeenkomst van rectores magnifici op 9 april 1948 te Amsterdam.

om algemene acties te voeren, grote banken en bedrijven tot geldelijke steun op te roepen en om de activiteiten van de comités te coördineren.

Vanwege het strenge asielbeleid in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog moesten afspraken worden gemaakt met de overheid voordat daadwerkelijk vluchteling-studenten naar de universiteitssteden overgeplaatst konden worden. Door gebrek aan ruimte of voorzieningen nam Nederland alleen incidenteel vluchtelingen of ontheemden op.⁴² De oorlog had er immers voor gezorgd dat veel mensen – ook Nederlanders zelf – van huis en haard waren verdreven.⁴³ In het politieke jargon van eind jaren veertig sprak men zodoende niet van ontheemden, maar van *displaced persons*, oftewel personen die in en na de oorlog buiten hun vaderland beland waren en daar niet naar konden of wilden terugkeren.⁴⁴ Ongeveer 4500 van deze *displaced persons* werden na een zware medische selectie in 1947 en 1948 door Nederland toegelaten.⁴⁵

Die zware medische selectie was tot stand gekomen onder de invloed van de komst van vluchtelingen uit het oosten van Europa sinds het einde van de oorlog. Op 5 november 1945 tekende de Tweede Kamer op advies van de minister van Justitie een circulaire waarin ‘Poolsche onderdanen en onderdanen van eenige andere Oost- en Zuid-Oost-Europese Staten, die om bijzonder politieke moeilijkheden niet meer terug konden naar Oost-Europa, een (tijdelijke) verblijfsvergunning kregen.’⁴⁶ Deze verblijfsvergunning werd verstrekt wanneer vluchtelingen konden aantonen dat zij ‘gegronde redenen [...] voor levensgevaar vanwege [een] anticommunistische instelling’ hadden. Een intentieverklaring van de vluchteling was volgens de minister van Justitie in die tijd voldoende bewijs.⁴⁷ Aangezien Nederland in die periode nog bezig was met herstelwerkzaamheden van de oorlog, bleken veel van deze personen geselecteerd te worden op hun toegevoegde waarde als arbeidskracht. Velen van hen keerden uiteindelijk echter wel terug naar het land van herkomst.⁴⁸

Gezien het strenge naoorlogse asielbeleid werden niet zomaar alle Tsjecho-Slowaakse studenten voor wie adhesie was betuigd toegelaten. Het UAF bekeek de mogelijkheden voor het opnemen van Tsjecho-Slowaakse studenten in overleg met de minister van justitie Van Maarseveen, die op dat moment verantwoordelijk was voor de Rijksvreemdelingendienst. Van Maarseveen

⁴² Berghuis, *Geheel ontdaan*, 36.

⁴³ *Ibidem*, 75.

⁴⁴ Compaijen, *Oosteuropese vluchtelingen*, 1.

⁴⁵ Een medische selectie vóór de toelating werd ingevoerd omdat men de vluchtelingen kon gebruiken bij de wederopbouw. Zo was het restrictieve vluchtelingenbeleid van na de oorlog vooral gericht op het toelaten van potentiële arbeidskrachten. Zie: Berghuis, *Geheel ontdaan*, 75.

⁴⁶ Berghuis, *Geheel ontdaan*, 156.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen*, 20-28.

stelde vervolgens een commissie samen, met onder andere vertegenwoordigers van de Nederlandse Studentenraad (NSR) en de Nederlandse Federatie voor Vluchtelingenhulporganisaties (NFV). Deze ‘Commissie Maarseveen’ bezocht in mei 1948 vluchtelingenkampen in Duitsland om daar Tsjecho-Slowaakse studenten te selecteren.⁴⁹ Alle Tsjecho-Slowaakse studenten die na de oprichting van deze commissie Nederland binnenkwamen werden onherroepelijk teruggewezen. Alleen twintig Tsjechoslowaakse studenten die Nederland al binnen waren gekomen voor de door Van Maarseveen bekend gemaakte selectie, werden bij grote uitzondering toegelaten. Uit een verslag van het gesprek tussen Heringa en Van Maarseveen bleek dat de teruggewezen studenten werd aangeraden om, in Duitsland teruggekeerd, zich te verzamelen en het World Student Relief (WSR)⁵⁰ - de internationale politiek-onafhankelijke zusterorganisatie van het UAF - op de hoogte te stellen.⁵¹ Op die manier konden zij hopen elders opgevangen te worden.

De eerste twintig studenten die waren toegelaten werden, na een verblijf van enkele maanden bij verschillende grensposten door heel het land, in juni 1948 bijeengebracht in Huize Zuylenveld in Zuilen. Tijdens hun verblijf in deze opvangplaats kwamen de vluchteling-studenten via korte lesprogramma’s voor het eerst in aanraking met de Nederlandse taal en cultuur. De Rijksvreemdelingendienst eiste tot dat moment dat de eerste voorzitter van het dagelijks bestuur van het UAF, de Utrechtse criminoloog en jurist prof. dr. Pompe, en twee vertegenwoordigers van het WSR, de verantwoordelijkheid voor de huisvesting en het onderhoud van de twintig studenten op zich namen.⁵² Daarnaast werd besloten dat het UAF maandelijks 110 gulden beschikbaar zou stellen aan de vluchteling-studenten voor huur en levensonderhoud. Meer was nog niet mogelijk. De overheid was alleen bereid om collegegelden te vergoeden.⁵³ Na die periode zou het UAF ervoor zorgen dat de studenten werden overgeplaatst naar universiteitssteden die ‘hen het beste pasten’.⁵⁴ Vluchteling-studenten mochten, nadat ze geselecteerd waren, wel een voorkeur opgeven voor een opleiding en een universiteitsstad.

⁴⁹ Van Esterik, *Zout der aarde*, 30.

⁵⁰ Het World Student Relief (WSR) was een wereldwijde hulporganisatie voor studenten die door de oorlog in vluchtelingenkampen verbleven en niet meer naar hun eigen land konden of wilden terugkeren. Door gebeurtenissen in Tsjechoslowakije was de WSR middenin het politieke vaarwater van de Koude Oorlog beland. Vanwege de politiekonafhankelijke positie die het WSR beoogde in te nemen kon het geen steun verlenen aan studenten die zich verzetten tegen een sociale beweging van het volk. De WSR besloot daarop dat hulp aan gevluchte Tsjechoslowaakse studenten een te politiek karakter had en dus in strijd met haar doelstellingen was. Zie: Van Esterik, *Zout der aarde*, 27.

⁵¹ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.414, Historische bescheiden 1948-1970, Verslag van het gesprek op 3 april 48 (gedateerd 8 april 1948).

⁵² Van Esterik, *Zout der aarde*, 31.

⁵³ *Ibidem*, 39.

⁵⁴ Vluchteling-studenten mochten zelf hun studie uitkiezen, maar werden daarin wel geadviseerd door het UAF. Zie: Van Esterik, *Zout der aarde*, 32.

Een maand voor de overplaatsing van de eerste studenten naar universiteitssteden was de commissie die Van Maarseveen had ingesteld, al vertrokken naar Duitsland. Zij had als doel om een ingesteld maximum van vijftig studenten te selecteren voor overplaatsing naar Nederland⁵⁵ Opvallend aan de berichtgevingen over het bezoek aan de verschillende vluchtelingenkampen is dat in een verslag van 13 mei een lid van de commissie zich uitspreekt over de politieke georganiseerdheid van Tsjecho-Slowaakse studenten. Anders dan Nederlandse studenten na de oorlog waren Tsjescho-Slowaakse studenten meer politiek geëngageerd.⁵⁶ Om aanpassingsproblemen tegen te gaan en om te voorkomen dat er zich onder de vluchtelingstudenten ‘cryptocommunisten’ bevonden, werden de studenten er met nadruk op gewezen dat zij zich bij eventuele toelating in Nederland zouden moeten onthouden van iedere politieke activiteit.⁵⁷

De commissie van Van Maarseveen selecteerde uiteindelijk 34 Tsjecho-Slowaakse studenten uit de Duitse vluchtelingenkampen. Daarmee kwam het aantal op 54, dus iets meer dan het maximum dat de minister in eerste instantie had opgelegd. Uit het eerste jaarverslag van het UAF blijkt dat dit aantal was opgelopen tot 61 op 31 oktober 1949.⁵⁸ Enkele vluchtelingen die al voor de oprichting van het UAF een verblijfsvergunning hadden gekregen, waren in de tussentijd ook opgenomen, waardoor het totale aantal hoger uitviel.⁵⁹ Daarnaast waren ook andere vluchtelingstudenten uit Oost-Europese landen opgenomen door het UAF. Hongaren, Bulgaren, Polen en Letten hadden immers ook hun weg naar Nederland weten te vinden. Gezien de verdeling van het aantal studenten valt op dat vooral de steden Amsterdam, Leiden en Utrecht populair waren onder de vluchtelingstudenten. Minimaal een dozijn vluchtelingstudenten zou naar elk van deze steden trekken. In Nijmegen was het aantal relatief laag. Er kwamen uiteindelijk drie studenten, ondanks het door het universiteitsbestuur opgegeven maximum van tien studenten.⁶⁰ Het maximum van tien studenten zou overigens tot in de jaren zestig blijven gelden.

⁵⁵ Veel Tsjechen probeerden Nederland illegaal binnen te komen en werden door de geallieerde bezettingsautoriteiten niet teruggenomen. Uit vrees voor communistische complotten werd het maximum van 100 vluchtelingen gereduceerd. Secretaris van het Kabinet der Koningin Frits Röell vond dat door de communistische dreigingen voorafgaand onderzoek naar studentschap en politieke gezindheid noodzakelijk was: ‘het gevaar is n.l. niet denkbeeldig dat van communistische zijde getracht zal worden, onder het mom van studenten, communistische cellenbouwers het land binnen te smokkelen’. Zie: Berghuis, *Geheel ontdaan*, 135.

⁵⁶ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.414, Historische bescheiden 1948-1970, berichtgeving over bezoek aan vluchtelingenkamp Ludwigsburg op 13 mei 1948.

⁵⁷ Van Esterik, *Zout der aarde*, 32.

⁵⁸ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Katholiek Documentatiecentrum (KDC), Archief van College van Curatoren van de Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen (CC), inv.nr.cb17570, Vrijstelling college-gelden 1961-1962 t/m 1972-1973, Brief van de voorzitter van het College van Curatoren van de Sint Radboudstichting (Bestuursorgaan van de Radboud Universiteit) aan de NSR over maximum van tien vluchtelingstudenten te Nijmegen.

Het lage aantal studenten in Nijmegen kan worden verklaard door de beperkte mogelijkheden die de Nijmeegse universiteit bood vergeleken met de andere Nederlandse universiteiten. De Radboud Universiteit kende in 1948 drie faculteiten - Rechten, Letteren en Theologie (Godsgeleerdheid) – en telde ongeveer 900 tot 1000 studenten.⁶¹ In vergelijking met Utrecht en Amsterdam, die respectievelijk 5000 en 7000 studenten hadden, was dat een klein aantal. Volgens het eerste jaarverslag van het UAF kozen de meeste vluchteling-studenten voor een opleiding rechten of geneeskunde.⁶² Overigens koos geen enkele vluchteling-student in Nijmegen voor de studie rechten. De drie vluchteling-studenten kozen voor sociologie, psychologie en Duits.⁶³ De randstaduniversiteiten waren zodoende meer in trek bij vluchteling-studenten; ongeveer driekwart van hen werd opgevangen in Amsterdam, Utrecht en Leiden.⁶⁴ De beperkte keuze aan opleidingen weerhield vluchteling-studenten om voor de Nijmeegse universiteit te kiezen.

4.3 De universitaire vluchtelingenopvang in 1948 in Nijmegen.

De opvang van vluchteling-studenten in Nijmegen begon in augustus 1948. Zij werden door het plaatselijk comité van het UAF in Nijmegen opgevangen. Dit eerste comité bestond uit medewerkers van de universiteit met als voorzitter de rector van de Radboud Universiteit voor het collegejaar 1948-1949, prof. mr. J.W.P.G. Jurgens.⁶⁵ Hij stuurde een team van zes medewerkers. Tezamen zorgden zij voor de inzameling van gelden, de opvang van de vluchtelingen en de aanstelling van een mentor voor iedere vluchteling persoonlijk.⁶⁶ Voor het plaatselijk comité in Nijmegen betekende dit, dat drie medewerkers als persoonlijke mentor van de eerste groep vluchteling-studenten fungeerden.

Hoewel Nijmegen met het aantal van drie studenten geen grote impact leek te hebben op de algehele opvangoperatie, bleek uit het eerste jaarverslag dat Nijmegen naar verhouding hoog scoorde op het gebied van financiële toezeggingen. De Radboud Universiteit zegde in totaal 7200 gulden toe voor het UAF in het eerste boekingsjaar.⁶⁷ Dit was relatief veel in vergelijking met steden

⁶¹ Brabers, *Proeven van eigen cultuur*, 453.

⁶² NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949, Tabel met aantallen studenten naar opleiding.

⁶³ KDC, CC, inv.nr.cc00563, 1944-1960 de beurzen van de universiteit, opleidingen van de drie studenten die in de periode 1948-1949 hun studie in Nijmegen begonnen.

⁶⁴ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949, Tabel met aantallen studenten per universiteit.

⁶⁵ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949, Overzicht met bestuursleden plaatselijk comité Nijmegen.

⁶⁶ Van Esterik, *Zout der aarde*, 28.

⁶⁷ KDC, Archief van Carolus Magnus (CARO), 900, inv.nr.718, Nederlands Comité van World University Service, Begroting UAF van het jaar 1948/1949.

waar het aantal opgevangen vluchteling-studenten groter was (Amsterdam: 5000 gulden, Utrecht: 5500 gulden en Delft: 5000 gulden).

Universiteiten ⁶⁸	Aantal studenten	Toezeggingen in totaal
Amsterdam	15	Fl. 5000,-
Delft	9	Fl. 5000,-
Utrecht	11	Fl. 5500,-
Leiden	13	Fl. 3000,-
Rotterdam	3	Fl. 1000,-
Tilburg	(Niet opgenomen in jaarverslag)	Fl. 3100,-
Groningen	3	Fl. 1500,-
Wageningen	4	Fl. 1000,-
Nijmegen	3	Fl. 7200,-

Tabel 1: Begroting UAF van het jaar 1948/1949.

De hoogte van het toegezegde bedrag door de Radboud Universiteit had mede te maken met de inzet van het Nijmeegse studentencorps ‘Carolus Magnus’⁶⁹, destijds de enige studentenvereniging in Nijmegen. Carolus Magnus meldde zich bij de World University Service (WUS)⁷⁰ om de belangen van de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten te behartigen.⁷¹ De WUS bracht vervolgens Carolus Magnus op de hoogte van de stand van zaken wat betreft de aankomst van de eerste vluchteling-studenten in Nijmegen. In een verslag van de WUS aan Carolus Magnus, maakte de WUS duidelijk dat het plaatselijk comité van het UAF zou optreden als partner bij de opvang van de studenten.⁷² Het plaatselijk comité van het UAF ging de financiën voor de opvang in Nijmegen beheren. Waar het plaatselijk comité het organisatorische en financiële aspect

⁶⁸ KDC, Archief van Carolus Magnus (CARO), 900, inv.nr.718, Nederlands Comité van World University Service, Begroting UAF van het jaar 1948/1949.

⁶⁹ Carolus Magnus was in de onderzoeksperiode de enige studentenvereniging in Nijmegen. Alle studenten die studeerden op de Radboud Universiteit werden automatisch lid. Aangezien de universiteit klein was en de studenten uit het katholieke elitaire milieu kwamen was de inzet van studenten voor Carolus Magnus intensief.

⁷⁰ De WUS was de overkoepelende internationale studentenorganisatie die de samenwerking tussen alle studenten hulporganisaties onderling coördineerde. Zowel het UAF als het WSR vielen op papier onder deze organisatie. In werkelijkheid genoot zowel het UAF als het WSR een grote autonomie.

⁷¹ (auteur onbekend), ‘Uitgeweken Tsjechische studenten. Ze zoeken hun heil in Nederland’, *De Gelderlander* 3 april 1948.

⁷² KDC, CARO, 900, inv.nr.718, Nederlands Comité van World University Service, Algemeen verslag over werkzaamheden UAF en plaatselijke comités.

van de vluchteling-studenten op zich nam zou Carolus Magnus zorgen voor huisvesting en geldinzamelingen.⁷³

Het studentencorps zorgde, nadat het zijn hulp had toegezegd, voor de organisatie van een algemene steunactie onder Nijmeegse studenten. Tijdens deze actie werd aan deze studenten gevraagd of zij een periodieke bijdrage van 1 gulden wilden doneren voor hun Tsjecho-Slowaakse medestudent. Leden van Carolus Magnus gingen vervolgens bij alle leden langs om geld op te halen. De Nationale Studenten Raad, die deze actie op nationaal niveau organiseerde, verzocht de studenten in Nijmegen meermaals geld te doneren ten behoeve van de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten. Vooral toen de aandacht voor vluchteling-studenten in 1949 afnam:

‘Toen ter vergadering van de Nederlandse Studenten Raad (NSR) op 16 November (1948) te Leiden als zoveelste punt op de agenda het Universitair Asylfonds (UAF) ter sprake kwam, werd er een overzicht van de stand van zaken gegeven, waarbij wel zeer bijzonder de nadruk gelegd werd op de noodzaak van financiële middelen voor deze zo hoogst belangrijke stichting. Het bij deze gelegenheid overlegde cijfermateriaal bood een reeds vermoede, maar helaas slechts voor Nijmegen verheugde aanblik. Sinds het begin der f 1.- per-maand-actie heeft Nijmegen reeds de somma van f 3600.- aan de stichting kunnen overmaken. In werkelijkheid is het door Nijmegen ingezamelde bedrag echter hoger, daar in de eerste maanden immers van hieruit ook de voedselzendingen naar het kamp Bedburg (Duitsland) en een eerste hulpverlening aan de gevluchte studenten op de verschillende grensposten gefinancierd werden. [...] Deze enghartig lijkende verenigingstrots wil u echter geenszins een aansporing zijn thans in zelfvoldaanheid de actie voor Uitgewekenen Studenten te laten doodbloeden, doch wil u opwekken het goede voorbeeld, dat we tot nu toe gegeven hebben, voor te zetten.’⁷⁴

Uiteindelijk bleef de geldinzamelingsactie in 1948 en 1949 regelmatig in *Vox* verschijnen. Na de huis-aan-huis acties van Carolus Magnus in 1948, werd in 1949 overgegaan tot het aan huis zenden van een folder met intekenkaart, waarin de periodieke bijdrage van 1 gulden per maand kon worden overgemaakt.⁷⁵ Effectief leverde dit 3986,64 gulden op aan het einde van 1949.⁷⁶ Dat betekende dat op een universiteitspopulatie van 1100 à 1200 mensen er ongeveer 3 tot 4 gulden per persoon per jaar was gegeven voor de vluchteling-studenten. In universiteitssteden als Leiden, Amsterdam en Delft werden aan het einde van 1949 daarentegen bedragen van om en nabij 15.000 gulden

⁷³ KDC, CARO, 900, inv.nr.718, Nederlands Comité van World University Service, Algemeen verslag over werkzaamheden UAF en plaatselijke comités.

⁷⁴ H. Witteveen, ‘3600!’, *Vox Carolina* 23 april 1949.

⁷⁵ Redactie Vox Carolina, ‘Wagenwijd open die deur’, *Vox Carolina Lustrumuitgave 20ste jaargang 3 december 1949*.

⁷⁶ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949, Algemene baten- en lastenrekeningen in totaal en per universiteit.

opgehaald en in Utrecht zelfs 24.127,37 gulden.⁷⁷ In de Randstad werd dus aannemelijk meer geld opgehaald dan in Nijmegen.

Het inzamelen van geld door de Nijmeegse studenten was de Tsjecho-Slowaakse studenten, die zich voor hun komst nog in het vluchtelingenkamp Bedburg (een kamp in de Amerikaanse bezettingszone) bevonden, niet ontgaan. Na een bezoek van de selectiecommissie van Van Maarseveen aan dit kamp, bedankte de Tsjecho-Slowaakse vluchteling Josef Koselka de Nijmeegse studenten voor hun steun. In een bericht geadresseerd aan het Nijmeegse comité van het UAF, dat geplaatst werd in *Vox*, dankte hij de Nijmeegse studenten voor het opsturen van kleding en andere spullen:

[..] Yesterday we have had a very good day, because in the afternoon we have received a pleasant gift from you. [...] Please, have our heartiest thanks for this. Your last gift and for all You have done and still are doing for us. We know that this You are doing not as a duty, but that all You are doing only for love of fellow-men and that the whole Your action is a mark of a great friendship. [...] Now we hope that all the terrible days here in Germany soon will be gone and that really we shall not wait too long for being allowed to come to the land, where we have so great friends. Gott bless You!⁷⁸

Ondanks de inzet van het UAF en Carolus Magnus was het bestuur van Carolus Magnus niet tevreden met de resultaten van de geldinzamelingen. Volgens het jaarverslag van het bestuur van Carolus Magnus ontbrak het aan het einde van het academische jaar 1948-1949 aan doorzettingsvermogen bij het plaatselijk comité van het UAF en bij de corpsleden.⁷⁹ Het bestuur van het UAF hoopte dan ook dat er intensiever zou worden samengewerkt, zodat de inkomsten van de bijdragen in de toekomst zouden stijgen.

De opvang van vluchteling-studenten op de Radboud Universiteit in 1948 kent meerdere aspecten. Uiteindelijk had de Radboud Universiteit niet dezelfde aantrekkingskracht als universiteiten in de Randstad. Het feit dat een klein aantal vluchteling-studenten werd opgevangen, betekende niet dat het bestuur en de studenten zich minder bewust waren dat er hulp nodig was. Het universiteitsbestuur deed relatief hoge toezeggingen en de studentenvereniging Carolus Magnus zorgde voor huisvesting en inzamelingsgelden. Hoewel het bestuur en Carolus Magnus (beiden deel uitmakend van de topstructuur) hun best deden, wisten ze geen een draagvlak te

⁷⁷ NA, Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF, 2.19.155, inv.nr.408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971, Jaarverslag van het jaar 1948/1949, Algemene baten- en lastenrekeningen in totaal en per universiteit.

⁷⁸ Josef Koselka, 'Czeck Students Group', *Vox Carolina* 18 juni 1948.

⁷⁹ Jaarboek der Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen 1948/1949 (Nijmegen 1950), 389.

creëren bij de Nijmeegse studenten. Evenmin waren ze in staat de aandacht op lange termijn vast te houden. Geleidelijk nam de aandacht voor vluchteling-studenten af.

4.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in 1948 in Nijmegen
Dat het universiteitsbestuur en de studenten onder aanvoering van Carolus Magnus acties op touw zetten voor de vluchteling-studenten was in de beginfase niet alleen het gevolg van de landelijke aandacht voor de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije, maar ook van een nieuwe strategie onder katholieke intellectuele instituties in Nederland.

Eind jaren veertig had de Unie van Katholieke Studenten in Nederland (UKSN), waar ook Carolus Magnus onder viel, een offensief opgezet om het politieke bewustzijn van katholieke studenten in Nederland aan te wakkeren.⁸⁰ Dit deed de UKSN onder leiding van de internationale samenwerkingsorganisatie voor katholieke intellectuelen en studenten, Pax Romana.⁸¹ In Nijmegen positioneerde het katholieke universitaire gezag zich na de oorlog op de nieuwe politieke ontwikkelingen in Nederland en daarbuiten. De Koude Oorlog had ertoe geleid dat de houding tegenover communisme en socialisme een telkens terugkerend thema werd. In *Vox* kwam dan ook vaak anticommunistische ‘retoriek’ terug.⁸² ‘Lusteloosheid’ en ‘gebrek aan bezieling en idealisme’ zorgden er echter voor dat studenten weinig oog hadden voor ‘het wereldgebeuren’.⁸³

De man die mede verantwoordelijk was voor het bijbrengen van dit politiek bewustzijn, was de eerdergenoemde rector J.W.G.P Jurgens. Jurgens stond erom bekend dat hij een voortreffelijk contact had met studenten en het Nijmeegse bedrijfsleven.⁸⁴ Het valt op dat hij, als eerste voorzitter van het plaatselijk comité van het UAF in Nijmegen, de banden met andere actieve Nijmeegse organisaties met een katholieke achtergrond, zoals het UKSN, RKHC en Carolus Magnus, warm hield. Dit was typerend voor de verzuiling. Via brieven waarin hij de geadresseerden wees op hun katholieke barmhartigheid, spoorde Jurgens meerdere malen organisaties in Nijmegen aan om een bijdrage te leveren aan de geldinzamelingsacties van het UAF.⁸⁵ Daarnaast was hij als

⁸⁰ Jan Brabers en Marij Leenders, *Stoottroepen*, 262.

⁸¹ Het Pax Romana was een in 1921 opgericht platform voor katholieke intellectuelen en studenten ter bevordering van onderlinge contacten, om te komen tot een ware geest van samenwerking en broederschap en op grond daarvan tot een volledige ontplooiing van het katholieke gedachtegoed op alle gebieden van het academische, culturele en sociale leven, op nationaal en vooral ook op internationaal niveau. Zie: Brabers en Leenders, *Stoottroepen*, 274.

⁸² F. Klaver, ‘Kroniek ener actie’, *Vox Carolina* 20 maart 1948.

⁸³ Brabers en Leenders, *Stoottroepen*, 268.

⁸⁴ Jan Brabers, *Een zoet juk. Rectores magnifici van de Radboud Universiteit over hun rectoraat 1923-2014* (Nijmegen 2014), 68.

⁸⁵ KDC, Archief van het College van Curatoren, inv.nr. cc00614, College van Curatoren 1944-1960, de buitenlandse studenten 1945-1960, Brief van Jurgens aan RKHC over de planning van een inzamelingsactie voor het UAF.

hoogleraar handelsrecht en internationaal privaatrecht, op de hoogte van de internationale ontwikkelingen op het gebied van vluchtelingenrecht. Zodoende was zijn aanstelling als voorzitter van het plaatselijke UAF-comité geen verassing.

Uit een interview van Van Esterik met een vluchteling-student die in Nijmegen studeerde, bleek dat vluchteling-studenten net als andere studenten naar de kerkdienst moesten die op de universiteit gehouden werd: 'De pater hield toen de kerkbezoeken van iedereen bij.'⁸⁶ Verder werden de vluchteling-studenten betrokken bij rooms-katholieke sportverenigingen.⁸⁷ Zij kregen dus dezelfde behandeling als de katholieke studenten in Nijmegen en zij moesten zich dus aanpassen. Op het gebied van politieke georganiseerdheid konden de vluchteling-studenten echter hun draai niet vinden op de Radboud Universiteit. Tijdens de selectie van het UAF was al gevraagd om die 'georganiseerdheid' af te zweren. Wie toch probeerde zich politiek te organiseren, kwam tot de ontdekking dat er onder de apolitieke studenten van de Radboud Universiteit ook geen ideologische verwanten te vinden waren. Politieke gedrevenheid moesten de vluchteling-studenten dus aan de kant schuiven, terwijl zij het een bittere noodzaak vonden zich met politiek bezig te houden. Zij waren immers voor het politieke gevaar gevlucht.⁸⁸

De UKSN worstelde ook met het apolitieke karakter van katholieke studenten in Nederland. Net als het universiteitsbestuur, maakte het bestuur van de UKSN zich zorgen over de sfeer van richtingloosheid onder katholieke studenten. Daar kwam nog bij dat katholieke studenten rond het begin van de jaren vijftig zich steeds vaker onttrokken aan studentenverenigingen en daarmee aan het gezag van de universiteit. De reden voor deze onttrekking was dat studentenverenigingen in de ogen van studenten te elitair waren. Er vond een toename plaats van 'nihilistische' studenten die geen affiniteit hadden met het verenigingsleven. Weliswaar waren alle studenten aan de Radboud Universiteit in die tijd katholiek, doordat zij niet deelnamen aan verenigingsactiviteiten, kon de universiteit moeilijker met hen communiceren. Communicatie in die tijd verliep veelal via Carolus Magnus. De religiositeit van 'nihilistische' studenten werd op die manier niet door de universiteit via Carolus Magnus beheerst.

De katholieke achtergrond van de universiteit is dus op verschillende manieren van belang geweest voor de verschillende geledingen van de universiteit. Opvallend is dat het vooral de topstructuur van de universiteit was – dus het universiteitsbestuur, onder leiding van rector Jurgens – dat op basis van katholiek plichtsbesef de katholieke achtergrond van de universiteit wilde laten gelden. Jurgens wees katholieken in Nijmegen (zowel ondernemers als studenten) op hun morele

⁸⁶ Van Esterik, *Zout der aarde*, 45.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*, 32.

(katholieke) plicht. Carolus Magnus nam, als ‘vazal’ van het universiteitsbestuur, daarin het voortouw. Op lange termijn was het draagvlak voor steun aan vluchteling-studenten onder studenten beperkt. De toename van het aantal ‘nihilistische’ studenten met een apolitiek karakter kwam de aandacht voor vluchteling-studenten niet ten goede. De inzamelingsgelden liepen snel terug, net zoals het aantal berichten over de opvang van vluchteling-studenten in de universitaire pers.

Verder dan initiatieven van de besturen en hun tijdelijke effectiviteit heeft de katholieke achtergrond in deze episode geen rol van betekenis gespeeld. De vluchteling-studenten werden niet door het katholieke karakter van de universiteit aangetrokken. Eerder was de beperktheid van de Nijmeegse universiteit een reden voor hen om voor universiteiten in de Randstad te kiezen, waar een breder palet aan opleidingen werd aangeboden. Uit de bronnen valt geen aanwijzing te vinden dat de drie vluchtelingen die naar Nijmegen kwamen, hun keuze gebaseerd hadden op religieuze gronden. Desondanks betekende de keuze voor Nijmegen wel dat zij te maken kregen met de gevolgen van de verzuiling. Door hun inschrijving bij de Radboud Universiteit, kwamen zij automatisch terecht bij de katholieke studentenvereniging Carolus Magnus, moesten zij sporten in katholieke sportverbanden en werden zij verplicht naar de kerkdienst te gaan. De katholieke achtergrond van de Radboud Universiteit had eerder gevolgen voor de vluchteling-studenten dan dat het een oorzaak was voor hun komst.

5. 1956: de Hongaarse vluchteling-studenten

5.1 De Hongaarse opstand, 1956.

De aandacht voor het vluchtelingenprobleem bij de universitaire gemeenschap nam af gedurende de eerste helft van de jaren vijftig. In deze tijd was er op het gebied van vluchtelingenbeleid echter veel gaande. De grote vluchtelingenstromen van mensen in Europa zorgden voor chaos. De Verenigde Naties besloten daarom afspraken te maken om juridische problemen bij de opvang van vluchtelingen te verhelpen. Met de invoering van het Vluchtelingenverdrag van Genève in 1951 werd gedefinieerd wie een vluchteling was en zodoende wie recht had op asiel. Bovendien betekende de duidelijkheid over de vluchtelingenstatus dat de controle aan de grens verbeterde. Veel vluchtelingen werden al aan de grens tegengehouden in afwachting van de reactie van het land waar zij naartoe wilden vluchten. Zij belandden vaak in dezelfde vluchtelingenkampen in Duitsland en Oostenrijk waar eerder Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen waren opgevangen. Ze moesten daar

afwachten wat de Nederlandse vluchtelingenautoriteit deed met hun asielaanvragen.⁸⁹ Voor vluchteling-studenten betekende dit, dat de Nederlandse staat hen eerst moest erkennen als vluchteling. Daarna hadden zij pas recht op asiel en financiële steun van vluchtelingenhulporganisaties, zoals het UAF.⁹⁰

De komst van enkele honderden Hongaarse vluchtelingen als gevolg van de opgelopen spanningen in Hongarije, bleek uiteindelijk een voorbode te zijn van een grotere vluchtelingencrisis. In september 1956 bereikten de protesten tegen het communistische regiem in Hongarije een kookpunt. Net als in 1948 waren vooral studenten actief in de opstand. De opstand tegen het communistische regiem in Hongarije, mondde uiteindelijk uit in een volksopstand met duizenden slachtoffers. Na een interventie door de Sovjet-Unie, een bondgenoot van de Hongaarse regering, bereikte de anticommunistische reactie van de Nederlandse samenleving een climax. Zowel de Nederlandse overheid als de Nederlandse bevolking toonden zich begaan met de onderdrukte Hongaren. Massaal werd via de media en via protesten stelling genomen tegen de Hongaarse regering. Duizenden Hongaren vluchtten uiteindelijk naar Nederland. Een aanzienlijk deel van hen kreeg ook asiel

5.2 De universitaire vluchtelingenopvang in het algemeen in de jaren vijftig.

Bij het ontbreken van een omvangrijk conflict in Europa en met een grote stroom vluchtelingen, was het moeilijk voor het UAF om financieel gezond te blijven. In de jaren voor de Hongaarse opstand merkte het UAF dat het kleinere aantal vluchtelingen invloed had op het aantal vluchteling-studenten dat studeerden in Nederland. Volgens het jaarverslag van 1951-1952 was het UAF zich ervan bewust dat het slechts aan een klein aantal politieke vluchtelingen geestelijke en materiële steun kon bieden.⁹¹ Toen echter het aantal vluchteling-studenten slonk, en daarmee ook de aandacht in de publieke opinie, raakte het UAF financieel in een moeilijke situatie. In de jaarverslagen van 1953 en 1954, toen er respectievelijk 27 en 32 UAF-bursalen ingeschreven stonden, werd daarom het idee opgeworpen om verder te kijken dan Europa.⁹² Vaak kon het UAF niet meer inkomsten uit giften en donaties bij elkaar krijgen dan de kosten die het maakte voor de studenten.⁹³ Het bestaansrecht van het UAF kwam daardoor in gevaar.

⁸⁹ Van Esterik, *Zout der aarde*, 47.

⁹⁰ Berghuis, *Geheel ontdaan*, 148-149.

⁹¹ KDC, 750, Archief van de Sint Radboudstichting, inv.nr. 530, Stichting UAF 1951 – 1953, Jaarverslag UAF 1951-1952.

⁹² NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Inleiding van de jaarverslagen 1952/1953 en 1953/1954.

⁹³ Één vluchteling-student kostte naar schatting 2000 gulden per jaar aan collegegelden. Geschat werd dat zij minimaal 5 jaar nodig hadden om hun studie af te ronden. De kosten kwamen zodoende uit op 10.000 gulden per

De Hongaarse opstand kwam onder die omstandigheden als een geluk bij een ongeluk, want door de grote aandacht stroomde het geld binnen. Het Rode Kruis haalde twaalf miljoen gulden op; een astronomisch bedrag voor die tijd.⁹⁴ Ook het UAF floreerde op financieel gebied. De inkomsten stegen van 92.500 gulden in 1956 naar 647.800 gulden in 1957.⁹⁵ De stijging van deze inkomsten maakte het opnemen van meer vluchteling-studenten mogelijk. Zo studeerden in 1957 154 studenten onder auspiciën van het UAF, tegen 41 een jaar eerder.⁹⁶

Tot aan het begin van de jaren zestig kon het UAF profiteren van de golf Hongaarse vluchtelingen door toedoen van de Hongaarse opstand. Toch bleef het UAF waakzaam. Men wilde door een nieuwe strategie eenzelfde bedreiging van het bestaansrecht als na ‘de wilde Tsjecho-Slowaakse tijd’ voorkomen.⁹⁷ De Hongaarse vluchteling-studenten zouden ook een keer afstuderen. Het UAF moest flexibeler worden als het zichzelf niet wilde neerzetten als een tijdelijke organisatie.⁹⁸ Het dagelijks bestuur beraadde zich daarom op de vraag in hoeverre de verantwoordelijkheid van het UAF mede uitging naar vluchteling-studenten in verder afgelegen gebieden van de wereld.⁹⁹ Dat was voorheen geen onderwerp van gesprek geweest omdat het UAF-bestuur twijfelde over de mate van ‘verwantschap’ met niet-Europese vluchtelingen.¹⁰⁰ Het werd als probleem ervaren dat niet-Europese vluchtelingen, gezien hun culturele en maatschappelijke achtergrond, weinig gemeen hadden met de Oost-Europese vluchtelingen en zich moeilijker zouden aanpassen aan de Nederlandse maatschappij. Waar de Oost-Europese vluchtelingen werden opgezocht in opvangkampen in Oostenrijk en Duitsland, nam het UAF ten aanzien van niet-Europese vluchtelingen een meer afwachtende houding aan.

5.3 De universitaire vluchtelingenopvang ten tijde van de Hongaarse opstand in Nijmegen.

Bij de opvang van vluchteling-studenten speelde Nijmegen in de periode voor de komst van de Hongaarse vluchtelingen nog altijd een marginale rol. Zo zei de praeses van Carolus Magnus A.P.J.M.M. van der Stee in het jaarverslag van 1951-1952 dat het UAF in Nijmegen ‘generlei

vluchteling-student. Aangezien in 1954 uit giften 51.810 gulden werd verdiend kampte het UAF met grote tekorten. Zie: NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Begroting uit giften in het jaar 1953/1954.

⁹⁴ Van Esterik, *Zout der aarde*, 60.

⁹⁵ Ibidem, 62.

⁹⁶ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Jaarverslag 1957 met introductie over de groei van de individuele zorg.

⁹⁷ Van Esterik, *Zout der aarde*, 72

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Inleiding van het jaarverslag 1958-1959.

¹⁰⁰ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Inleiding van het jaarverslag 1960-1961.

klachten gaf'. Verder zij hij: 'De financiële belangstelling der leden neemt af, maar een verminderd aantal buitenlandse studenten maakt dit bezwaar overkomelijk.'¹⁰¹ De kosten van de vluchtelingstudenten drukten hierdoor minder zwaar op de begroting. Verder beschreef de toenmalige secretaris van het plaatselijke comité van het UAF in Nijmegen, J.J. Scaf, in 1955 dat 'de inning der gelden wat stroef verliep'. Interne moeilijkheden – die verder onduidelijk blijven – zorgden voor het stroeve verloop van de geldinzamelingsacties.¹⁰² In totaal werd volgens het jaarverslag in het boekingsjaar 1954-1955 2900 gulden opgehaald bij donateurs. In vergelijking tot andere universiteiten was dit erg weinig.¹⁰³ De kosten voor de vier vluchtelingstudenten die in datzelfde jaar studeerden in Nijmegen, bedroegen 6200 gulden. Er is geen verklaring te geven voor de lage inkomsten van het UAF in voornoemde periode. Er zijn echter wel voorbeelden die laten zien dat het UAF het moeilijk had om potentiële donateurs te overtuigen. In hetzelfde jaarverslag stelde Scaf bijvoorbeeld wanhopig: 'Nijmegen kan gemakkelijk het grote nadelig saldo omzetten in een klein voordelig saldo, als iedere student slechts f0.50 per maand bijdraagt. [...] Wie kan dit bedrag nu niet betalen?'.¹⁰⁴

Na het uitbreken van de Hongaarse opstand leefde de aandacht voor vluchtelingstudenten opeens weer op. Bovendien verschenen in de edities van het *NUB* tussen 1956-1957 steeds vaker reclamebulletins en artikelen die de potentiële donateurs (vooral studenten) moesten overtuigen om een financiële bijdrage te leveren. Om de boodschap kracht bij te zetten, werd Hongaren die voor de opstand al naar Nederland waren gevlucht, gevraagd hun ervaringen met de Nijmeegse studenten te delen. De gevluchte Hongaarse student Alexander Nemeth vertelde daarop hoe de Hongaarse academische gemeenschap voor de opstand zag dat haar academische vrijheden stukje bij beetje ingeperkt werden.¹⁰⁵ Het aan het communistische regiem gerichte opstel van de Hongaarse academische gemeenschap om de 'normale' situatie van voor de komst van de communistische regering te herstellen werd uiteindelijk weggehoond en was volgens Nemeth een van de oorzaken van de Hongaarse opstand aan het eind van 1956.¹⁰⁶

In een artikel van de Hongaarse student Otto Taborsky werd de mentale en psychische weerbaarheid van de vluchtelingstudenten aangekaart. Hij stelde dat ondanks de gastvrijheid die ervaren werd, vluchtelingstudenten werden geconfronteerd met moeilijkheden die knaagden aan

¹⁰¹ Jaarboek der Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen 1951-1952, 139.

¹⁰² KDC, 906, CARO, inv.nr.800, Universitair Asyl Fonds 1948, 1950-1957, Het jaarverslag van het plaatselijk comité van het UAF te Nijmegen van 1954-1955, toegestuurd aan het studentencorps Carolus Magnus.

¹⁰³ Inkomsten van andere universiteiten waren o.a.: Amsterdam: 8700, Delft: 11.600, Groningen: 6600, Leiden: 16.000, Utrecht: 20.000.

¹⁰⁴ KDC, 906, CARO, inv.nr.800, Universitair Asyl Fonds 1948, 1950-1957, Het jaarverslag van het plaatselijk comité van het UAF te Nijmegen van 1954-1955, toegestuurd aan het studentencorps Carolus Magnus.

¹⁰⁵ Alexander Nemeth, 'De studenten van Hongarije', *het Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* 3 november 1956.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

de optimistische gedachten die zij hadden over Nederland.¹⁰⁷ De belangrijkste oorzaak hiervan was het feit dat zij zich niet adequaat konden uitdrukken in de Nederlandse taal. Vluchtelingen gingen zich hierdoor eenzaam voelen. Daarnaast verloren vluchteling-studenten ook hun eigen familie- en volkstradities.¹⁰⁸ Dit alles leidde tot psychische inzinkingen onder een aantal vluchteling-studenten. De manier om die inzinkingen tegen te gaan, was volgens Taborsky het overwinnen van de psychische moeilijkheden door het aanpassingsproces na de vlucht te reguleren.¹⁰⁹ Het UAF poogde dit te doen door persoonlijke mentoren voor elke vluchteling-student aan te stellen.

In hoeverre de Radboud Universiteit zich inzette voor de integratie van vluchteling-studenten in de maatschappij is, niet precies vast te stellen. De bronnen geven hierover slechts zeer summiere informatie. Wat de bronnen echter wel laten zien, is dat de studenten en het bedrijfsleven - bestaande uit een grote schare van reünisten van de Radboud Universiteit - op de hoogte werden gehouden van de toestand waarin de vluchteling-studenten verkeerden. Als gevolg daarvan toonde een aantal Nijmeegse ondernemers zich bereid om hulp aan te bieden. Zowel via advertenties in het *NUB* als via brieven van reünisten aan het studentencorps Carolus Magnus, boden zij werkplekken voor vluchtelingen-studenten aan. Zo informeerde de *N.V. Fabriek van Honig's Artikelen* in een brief aan Carolus Magnus een werkplek te hebben voor een (Hongaarse) vluchteling-student.¹¹⁰ Er werd dus ook buiten de universiteit naar mogelijkheden gezocht om vluchteling-studenten te helpen.

Naast hulp bij het vinden van werk, verleende de Radboud Universiteit ook steun door, net zoals in 1948, inzamelingsacties te organiseren. Deze acties – een stille tocht op 5 november en een collecte op 6 november 1956 – waren bedoeld om geld in te zamelen voor de nationale actie van het Rode Kruis ten behoeve van de Hongaarse vluchtelingen.¹¹¹ Ter afsluiting van de bijeenkomst werd vervolgens een collectantenactie gehouden door leden van het studentencorps Carolus Magnus.¹¹² In totaal werd bij deze actie 42.000 gulden opgehaald. Men verwachtte dat dit bedrag door diverse bijdragen van Nijmeegse bedrijven nog zou oplopen tot 50.000 gulden.¹¹³ Opvallend is het draagvlak onder Nijmeegse hulporganisaties die meehielpen aan deze actie. Delegaties van het RKHC in Nijmegen, het plaatselijk comité van het UAF, het UKSN en andere kleinere

¹⁰⁷ Otto Taborsky, 'De vluchteling-student', *het Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* 26 januari 1957.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ KDC, 906, CARO, 653, Comité voor hulp aan Hongaarse Vluchtelingen, Brief van N.V. Fabriek van Honig's Artikelen aan Senatus Illustrissimus Studiosorum Noviomagensum (Carolus Magnus) voor het aanbieden van een werkplek voor een werkstudent.

¹¹¹ (geen auteur), 'Eensgezinde steun aan actie van de Nijmeegse studenten onder bescherming van het Rode Kruis', *de Gelderlander* 6 november 1956.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

vluchtelingenhulporganisaties uit Nijmegen, waren aanwezig.¹¹⁴ Daarnaast was ook de Mindszenty-stichting aanwezig. Deze stichting was vernoemd naar de anticommunistische kardinaal Josef Mindszenty, die voor veel Hongaren het gezicht van de Hongaarse opstand was. Deze stichting was opgezet om jonge gevluchte Hongaarse intellectuelen financiële hulp te bieden wanneer zij in het buitenland wilden studeren. De Mindszenty-stichting was naast het UAF dus nog een extra belangenbehartiger voor Hongaarse vluchteling-studenten.

Vanaf de Hongaarse opstand bestond het grootste deel van de vluchteling-studenten in Nijmegen uit Hongaren. Het in 1948 ingestelde maximum van tien studenten werd niet overschreden. Tabel 2 geeft het aantal vluchteling-studenten van 1954 tot 1964 in Nijmegen weer.

Collegejaar	Aantal studerende vluchteling-studenten in Nijmegen	Totaalaantal studerende vluchteling-studenten in Nederland	Aandeel van Nijmegen in procenten
1954/1955	1	32	3,1%
1955/1956	4	41	9,8%
1956/1957	8	154	5,2%
1957/1958	10	159	6,3%
1958/1959	10	150	6,7%
1959/1960	10	139	7,1%
1960/1961	10	135	7,4%
1961/1962	8	123	6,5%
1962/1963	5	111	4,5%
1963/1964	4	96	4,2%

Tabel 2: Vluchteling-studenten aantallen Nijmegen en totaal.

¹¹⁴ (geen auteur), 'Eensgezinde steun aan actie van de Nijmeegse studenten onder bescherming van het Rode Kruis', *de Gelderlander* 6 november 1956.

In deze tabel komt duidelijk de groei van het aantal studenten sinds het oplaaien van de anticommunistische protesten in Hongarije naar voren.¹¹⁵ Opvallend is ook de daling die inzet na het collegejaar 1960/1961. Vier jaar na het uitbreken van de opstand, nam de druk op het quotum van tien studenten af. In het jaar 1963/1964 studeerden nog maar vier vluchteling-studenten in Nijmegen. Bij het uitblijven van een grote stroom nieuwe vluchtelingen was Nijmegen dus een van de eerste plaatsen waar het aantal vluchteling-studenten sterk afnam.

De aantallen vluchteling-studenten op de Nijmeegse universiteit komen voort uit de aantallen beurstoekenningen door het College van Bestuur aan vluchteling-studenten in de periode 1954-1964. In de jaarverslagen van het UAF in de jaren vijftig is niet, zoals in het jaarverslag van 1948, de spreiding van vluchteling-studenten over alle universiteiten in Nederland te zien. Een vergelijking van de Radboud Universiteit met de andere universiteiten is daardoor niet te maken. Er zijn geen jaarverslagen van plaatselijke comités van het UAF uit andere plaatsen bekend. Ook is het aantal vluchteling-studenten op andere universiteiten niet bekend. In de jaarverslagen van de jaren vijftig en later, is wel het totaal aantal studerende vluchteling-studenten weergegeven. In het jaar 1956 bedroeg dit aantal 154 en eind 1957 was het aantal zelfs gestegen tot 233.¹¹⁶ Dat wil zeggen dat Nijmegen in 1956 ongeveer 6,5% van het totaal aantal vluchteling-studenten opving. In 1957 was dat ongeveer 4%.

Het maximum van tien vluchteling-studenten werd ondanks de grotere toestroom van vluchteling-studenten niet verhoogd, hoewel de universiteit inmiddels was uitgegroeid tot ongeveer 2000 studenten met twee nieuwe faculteiten – Geneeskunde in 1951 en Wis- en Natuurkunde in 1957.¹¹⁷ Deze twee faculteiten trokken bij universiteiten zoals Utrecht, Delft en Amsterdam voorheen veel vluchteling-studenten. Hoewel niet bekend is of er meerdere vluchteling-studenten open stonden voor een studie aan de Radboud Universiteit, was het voor vluchteling-studenten überhaupt moeilijk in Nijmegen te studeren. Het maximum was volledig bezet. Anders dan in 1948 lijkt het aantal vluchteling-studenten in Nijmegen zodoende niet zozeer een gevolg te zijn van de eigen keuzevrijheid van vluchteling-studenten maar meer van het vluchtelingenbeleid van het Nijmeegse universiteitsbestuur. Uit het geraadpleegde bronmateriaal valt echter geen verklaring te vinden voor het aanhouden van het maximum.

¹¹⁵ KDC, Archief van het College van Curatoren, inv.nr. cb13494, Beurzen voor Hongaarse studenten 1955-1967, Overzicht met vrijstellingen van het UAF voor vluchteling-studenten in Nijmegen van 1956 tot 1964 (inclusief niet-Hongaarse vluchteling-studenten).

¹¹⁶ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, jaarverslagen van 1956 en 1957 met tabellen totaalaantal 'bursalen' in Nederland.

¹¹⁷ Brabers, *Proeven van eigen cultuur*, 329 en 346.

5.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in 1956 in Nijmegen. In de jaren vijftig stond de katholieke achtergrond voor de universiteit in het teken van ‘tucht en ascese’. Net als de rest van het katholieke volksdeel in Nederland, beleefde de universiteit het hoogtepunt van het zogenoemde ‘rijke roomsche leven’. Naast de vele feestelijkheden zoals het 100-jarige bestaan van de bisschoppelijke hiërarchie, het gouden jubileum van de Sint-Radboudstichting en het 25-jarige bestaan van de universiteit en Carolus Magnus, werden nieuwe faculteiten, instituten, afdelingen, gebouwen, klinieken en laboratoria gedoopt en ingezegend.¹¹⁸ Er zijn echter historici en sociale wetenschappers die stellen dat zich in de jaren vijftig een ‘stille revolutie’ voordeed.¹¹⁹ Daarbij wijzen zij onder andere op het wijzigende consumptiepatroon, de veranderende zeden, de onopgemerkte afvalligheid en de ‘luidruchtige aanwezigheid van nozems met hun rock and roll en bromfietsen.’¹²⁰

In de woorden van Brabers en Schreuder is de vluchtelingopvang op de Nijmeegse universiteit in de jaren vijftig te zien als een ‘Januskop’.¹²¹ In het begin van de jaren vijftig waren rectoren niet zo ingenomen met vluchteling-studenten als rector Jurgens in 1948. In de bronnen zijn geen andere rectoren of hoogleraren gevonden die zich hebben uitgesproken over de universitaire vluchtelingenopvang. Daar kwam verandering in met de aanstelling van prof. Zacharias Anthonisse (ook bekend als pater Zacharias Anthonisse). Deze Nederlands Kapucijner pater en hoogleraar theologie was voor de oorlog als missionaris naar Rusland gestuurd om de Russisch-orthodoxe en de Rooms-Katholieke kerken te verenigen. Het communistische bewind hield dat echter tegen. Na de oorlog, in 1949, werd hij benoemd tot hoogleraar theologie aan de Radboud Universiteit. Hij gaf daar lessen in de Russische taal en cultuur.

Als pater publiceerde Anthonisse meermaals in het *NUB* over de tekortkomingen van de levensbeschouwelijke visie van het communistische bewind in Rusland en haar satellietstaten. Het aantal anticommunistische stukken in het *NUB* nam zodoende toe. Toen in 1956 de kwestie in Hongarije met de komst van vluchtelingen Nijmegen aandeed, zette Anthonisse zich in als spreker tijdens de collecte van 6 november. Deze werd door de Nijmeegse studenten georganiseerd. Als deskundige op het gebied van de Oosterse wereld poogde hij de aanwezigen op de hoogte te brengen van de gruweldaden van het communistische Hongaarse regiem.¹²² Of Anthonisse tijdens

¹¹⁸ Brabers, *Proeven van eigen cultuur*, 329

¹¹⁹ *Ibidem*, 308.

¹²⁰ Freico-Jan Amberg en Maarten Post, *Van preek tot porno*, 37.

¹²¹ Brabers, *Proeven van eigen cultuur*, 311.

¹²² (geen auteur), ‘Actie voor Hongarije. Vanavond om 8 uur bijeenkomst op Plein 1944’, de Gelderlander 6 november 1956.

deze toespraak zelf de aanwezigen wees op hun katholieke plicht om de vluchtelingen materieel of financieel te steunen is niet duidelijk omdat de inhoud van de toespraak niet is gevonden. Wel is duidelijk dat zowel de stille tocht die een dag eerder was georganiseerd, als de collecte, waren geïnitieerd door katholieke organisaties. De stille tocht, die in meerdere Nederlandse steden werd georganiseerd en de naam de Stille Omgang kreeg, sloot af met een heilige mis. Zoals in het artikel dat op 6 november gepubliceerd was, greep Nijmegen naar ‘de wapenen van het gebed’:

‘Héél Katholiek Nijmegen zal zich in zwijgend gebed verenigen om door de voorspraak van de Moeder Gods, patrones van onze stad, maar patrones ook van het Hongaarse volk, van Haar Goddelijke Zoon te verkrijgen geesteskracht en lijdensmoed voor de Hongaren, die de torturen van het communistisch geweld ondergaan.’¹²³

‘Héél Katholiek Nijmegen’, daar hoorde de Radboud Universiteit ook bij en is een teken van katholieke saamhorigheid onder katholieke organisaties in Nijmegen.

De samenwerking tussen katholieke organisaties in Nijmegen is bovendien opvallend in dezelfde periode. De Mindszenty-stichting, het RKHC en de UKSN vestigden zich allemaal in Nijmegen. Samenwerking op het gebied van vluchtelingenopvang lag dus voor de hand. Anthonisse en Otto Taborsky, de Hongaarse vluchteling-student die ook van zich had laten horen in het *NUB*, organiseerden bijvoorbeeld gezamenlijk een weekend om ‘de belangstelling en sympathie met het zo hevig geteisterde Hongaarse volk te versterken en te verdiepen door de deelnemers(sters) aan dit weekend een meer gefundeerd inzicht te verschaffen over de geschiedenis, de volksaard, het sociale en religieuze leven van het Hongaarse volk.’¹²⁴

Na de opvang was het nodig om meer inzicht te geven in het sociale en religieuze leven van Hongaarse vluchtelingen, aangezien de meningen hierover verdeeld waren. Onder katholieke organisaties rees de veronderstelling dat Hongaren niet zo vroom waren als van te voren gedacht werd. De directeur van het UKSN-departement in Nijmegen verzond bijvoorbeeld een brief naar de praeses van Carolus Magnus waarin hij twijfelde aan de vroomheid van de Hongaarse vluchtelingen in Nederland:

‘De [Hongaarse] Kerk had niet teveel greep op het volk en begreep haar sociale taak niet. Hun katholiciteit brengt niet teveel religiositeit met zich mee evenmin als ethiek of moraal. Hun vrijheidsgevoelens verdragen zich niet met grote pastorale zorg of massale confrontatie met studentenvereniging, laat staan een katholieke. Wat er gedaan wordt zal een vrijblijvend natuurlijk persoonlijk karakter moeten hebben. Van dwangmatigheid en opgelegde kaders hebben zij een

¹²³ (geen auteur), ‘Nijmegen grijpt naar de wapenen van het gebed!’, *de Gelderlander* 5 november 1956.

¹²⁴ (geen auteur), ‘”Volk van Hongarije” dagen Drakenburgh’, *de Gelderlander* 13 december 1956.

zekere huiver. Bovendien zou de entree in het sociëteitsleven enigszins geleidelijk moeten zijn, aangezien zij een goede dorst en grote keel bezitten.¹²⁵

De Hongaren hadden volgens de voorzitter van het UKSN in Nijmegen dus andere levensbeschouwelijke opvattingen dan de heersende katholieke norm in Nederland. Of dat beeld van het UKSN over Hongaarse vluchtelingen ook gold voor vluchteling-studenten is niet duidelijk, maar het geeft wel aan dat vroomheid onder katholieke Hongaarse vluchtelingen onder een vergrootglas was komen te liggen. Aangezien verder geen gegevens bekend zijn over de inhoud van geestelijke scholing, kan niet gezegd worden of er concrete maatregelen zijn genomen om de vroomheid van Hongaarse vluchtelingen bij te schaven. Ook is niet bekend hoe de universiteit dacht over de religiositeit van de Hongaarse vluchteling-studenten.

In het algemeen was de kerkelijkheid van de studenten voor de bestuurders van Nijmeegse universiteit in de tweede helft van de jaren vijftig wel van belang. Gezien de afname van het aantal bezoeken aan de studentenmis in die periode, bleek de kerkelijkheid steeds verder af te kalven. Dit leidde zelfs tot de oprichting van een ‘Senaatscommissie inzake de godsdienstige ontwikkelingen der studenten aan de Katholieke Universiteit’.¹²⁶ Deze commissie kwam al in 1956 tot de conclusie dat de pogingen om te zoeken naar andere wegen om studenten een religieus-theoretische vorming te geven, niet vruchtbaar waren. Belangstelling moest de studenten niet opgelegd worden, maar moest van henzelf komen.¹²⁷ Met ‘nihilistische’ studenten was echter al moeilijk te communiceren en nu was het advies om studenten vrij te laten in hun omgang met kerkbezoeken. Het bestuur wilde eigenlijk de regie in handen houden, maar zag hier toch van af. Het bestuur en de studenten lagen op het gebied van kerkelijkheid mijlenver uit elkaar.

Het verlies van de greep op studenten is ook terug te zien in de artikelen in het *NUB* over de opvang van vluchteling-studenten. Tijdens de Tsjecho-Slowaakse vluchtelingenopvang werden de studenten in de universitaire pers nog gewezen op hun katholieke plicht, maar dat was tijdens de Hongaarse vluchtelingenopvang niet of nauwelijks het geval. In het *NUB* bleef het opvallend stil rondom de stille tocht en de collecte die werden georganiseerd ten behoeve van de Hongaarse vluchtelingen. Overigens besteedde het *NUB* nog wel aandacht aan enkele studenten die geen gehoor hadden gegeven aan de afgelasting van het inauguratiebal omwille van de stille tocht op 6 november. Met een sarcastische ondertoon wees de schrijver de studenten erop dat het sneu was dat zij niet konden feesten vanwege die afgelasting, terwijl enkele honderden kilometers van hen

¹²⁵ KDC, 906, CARO, inv.nr. 653, Comité voor hulp aan Hongaarse vluchtelingen, Brief van 12 december 1956 aan voorzitter van het UKSN in Voorburg van departementshoofd in Nijmegen.

¹²⁶ Brabers, *Proeven van eigen cultuur*, 326.

¹²⁷ *Ibidem*, 327.

vandaan duizenden mensen op beestachtige wijze werden afgeslacht.¹²⁸ Bovendien berichtte het *NUB* na de Hongaarse opstand niet meer over de opvang van vluchteling-studenten.

Net zoals in 1948 bood een vluchtelingencrisis - ditmaal de Hongaarse – een mogelijkheid voor katholieke organisaties om zich te profileren. De samenwerking tussen katholieke organisaties was tijdens deze crisis nog meer uitgesproken, omdat organisaties zoals het RKHC en de Mindszenty-stichting nadrukkelijk aanwezig waren bij de opvang van vluchteling-studenten. De katholieke achtergrond van de universiteit speelde in zoverre een rol dat de universiteit deelnam aan door katholieke organisaties geïnitieerde collecten en stille tochten. De inzet van pater en hoogleraar Anthonisse is daarvan het hoogtepunt. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat gediscussieerd werd over de vroomheid van Hongaarse vluchteling-studenten. Het blijft echter onbekend of de universiteit harde maatregelen nam op dat gebied, omdat de bronnen zich hierover niet uitspreken. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of de verzuiling (of ontzuiling) nog invloed had op het religieuze onderwijs van vluchteling-studenten. Opvallend is echter wel dat het universiteitsbestuur het aantal plaatsen voor vluchteling-studenten in dezelfde periode niet verhoogde, gezien het hogere aantal vluchteling-studenten in Nederland en de uitbreiding van de universiteit. De universiteit deed dus wel mee met andere katholieke organisaties, maar leverde niet meer plaatsen voor vluchteling-studenten. Het aandeel van de Radboud Universiteit in de opvang van Hongaarse vluchteling-studenten bleef daardoor zeer bescheiden. De opvang van vluchteling-studenten tijdens en na de Hongaarse opstand was dus in hoge mate afhankelijk van het beleid van de universiteitsbestuurders.

6. 1968(-1972): de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten

6.1 De Praagse lente.

Waar het restrictieve vluchtelingenbeleid van na de oorlog alleen oog had voor de onfortuinlijke vluchtelingen uit Oost-Europa, liet Nederland in de jaren zestig en zeventig steeds vaker vluchtelingen van buiten Europa toe. Zo vluchtte in het begin van de jaren zestig een aantal Angolezen naar Nederland vanwege het Portugese koloniale bewind in Angola. Verder toonde Nederland gastvrijheid voor Zuid-Afrikanen die hun land vanwege het apartheidsbewind waren ontvlucht. In verhouding tot het aantal Hongaarse vluchtelingen waren deze vluchtelingenstromen echter zeer klein. De eerste vluchtelingengroep van enige omvang na de Hongaarse vluchtelingen, waren de Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen in 1968. In dat jaar viel een 200.000 man sterk

¹²⁸ N.N., 'f50,-', *het Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* 7 november 1956.

Warschaupact-leger Praag binnen. De leider van de Sovjet-Unie, Leonid Brezjnev, vreesde dat de grotere democratische vrijheid in Tsjecho-Slowakije zou leiden tot machtsverlies van de heersende communistische partij en tot uitreding uit het Warschaupact.¹²⁹

Als gevolg van de gevechten die uitbraken tussen opstandelingen en troepen die gelieerd waren aan het Warschaupact ontvluchtten duizenden burgers het land. De Nederlandse regering was op dat moment op de hoogte van de stroom Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen naar West-Europa. Besloten werd om in het geval van een massale toestroom 3000 Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen op te nemen.¹³⁰ Achteraf gezien was dit aantal onnodig groot. In tegenstelling tot het aantal Hongaarse vluchtelingen (tussen de 2500 en 4000), dat onder vergelijkbare omstandigheden naar Nederland was gevlucht, werden uiteindelijk slechts 900 Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen opgevangen.¹³¹ Onder hen bevonden zich opnieuw enkele vluchteling-studenten. Het lage aantal opgevangen Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen is volgens Van Esterik grotendeels te verklaren uit onwil, omdat het beleid erop was gericht asielverzoeken ‘van geval tot geval’ te bekijken.¹³² Desondanks vormden 900 Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen, samen met enkele honderden Portugezen die gevlucht waren voor het autoritaire regiem van dictator Antonio de Oliveira Salazar vanaf 1968, nog steeds de grootste groep vluchtelingen die Nederland kende in de jaren zestig en zeventig.

6.2 De universitaire vluchtelingenopvang in het algemeen in de jaren zestig.

De komst van Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen zette het UAF aan om na te denken over zijn fundamentele financiële problemen. Het bestuur van het UAF was zich ervan bewust dat een financiële impuls zoals bij de toestroom van meerdere studenten in 1948 en 1956, uiteindelijk niet voor een structurele oplossing zou zorgen.¹³³ De ‘vette Hongarenjaren’ waren in het begin van de jaren zestig voorbij waardoor opnieuw gevreesd werd voor het voortbestaan van het UAF. Uit de jaarverslagen van het UAF van 1963 tot en met 1972 bleek bovendien dat het aantal vluchtelingstudenten steeds verder afnam.¹³⁴ Terwijl er in 1963 nog 111 bursalen ingeschreven stonden, waren er in 1972 nog maar 48. Daarnaast kende het UAF in dezelfde periode meerdere jaren waarin het saldo op de lopende rekening negatief was.¹³⁵ Opvallend was wel dat het percentage met niet-

¹²⁹ Ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen*, 40.

¹³⁰ *Ibidem*, 43.

¹³¹ Ten Doeschate, *Asielbeleid en belangen*, 45.

¹³² Van Esterik, *Zout der aarde*, 106.

¹³³ *Ibidem*, 115.

¹³⁴ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Jaarverslagen van 1963 en 1972.

¹³⁵ Van Esterik, *Zout der aarde*, 95.

Europese vluchteling-studenten steeg. Het UAF had haar traditionele blik op Oost-Europa achter zich gelaten en haar horizon verbreed door meer vluchteling-studenten van buiten Europa op te nemen.

De problematische situatie van het UAF vroeg echter om meerdere methoden om de financiële situatie te verbeteren. In 1964 riep het daarom, in samenwerking met andere noodlijdende vluchtelingenorganisaties, een zusterstichting in het leven die via de overheid financiële middelen kon werven. De oprichting van Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden (SBBS) was daarmee een feit. Deze stichting verzorgde, op kosten van de overheid, de beurzen voor studenten die in het buitenland wilden studeren. Technisch gezien was het een dochter van het UAF en beide stichtingen zaten in hetzelfde pand in Utrecht. Het UAF kon via het SBBS de salarissen van medewerkers declareren. Door het SBBS deed de ‘rijksstudietoelage’ voor vluchteling-studenten haar intrede. Als voorloper van de huidige studiefinanciering steunde deze rijksstudietoelage Nederlandse studenten die niet op eigen kosten aan een instelling voor hoger onderwijs konden studeren. Besloten werd dat vluchteling-studenten die na twee jaar goede resultaten hadden laten zien, recht konden hebben op de rijksstudietoelage. Hierdoor kwamen de beurzen voor vluchteling-studenten die langer studeerden in Nederland direct voor rekening van de overheid. Het UAF hoefde hun opbrengsten uit giften en donaties dus niet meer te besteden aan beurzen voor langstuderende vluchteling-studenten.

6.3 De universitaire vluchtelingenopvang van 1968 tot 1972 in Nijmegen.

Een rol voor de universiteit als veilige haven voor vluchteling-studenten, leek na de komst van Hongaarse vluchtelingen uitgespeeld. Dat het plaatselijk comité van het UAF in Nijmegen ook te maken had met de financiële problemen van het UAF op landelijk niveau, blijkt uit het marginale aandeel dat het had in de totale vluchteling-studentenopvang. Tussen de komst van de Hongaren in 1956 en de Tsjecho-Slowaken vanaf 1968 was het aantal vluchteling-studenten afgenomen. Tabel 3 geeft de fluctuatie van totaalaantal vluchteling-studenten en het aantal vluchteling-studenten in Nijmegen weer.

Collegejaar	Totaalaantal studerende vluchteling-studenten in Nijmegen	Totaalaantal studerende vluchteling-studenten Nederland	Aandeel van Nijmegen in procenten
1960/1961	10	135	7,4%

1961/1962	8	123	6,5%
1962/1963	5	111	4,5%
1963/1964	4	96	4,2%
1964/1965	2	75	2,7%
1965/1966	3	59	5,1%
1966/1967	3	46	6,5%
1967/1968	3	54	5,6%
1968/1969	2	70	2,9%
1969/1970	4	36 ¹³⁶	11,1%
1970/1971	7	55	12,7%
1971/1972	5	48	10,4%

Tabel 3: Vluchteling-studenten aantallen

In de jaren 1969 tot en met 1972 nam het aantal vluchteling-studenten verder toe. Dat was precies in de jaren dat de Praagse lente en de revolutie tegen Salazar in Portugal plaatsvonden. De vrijstellingen van collegegelden die in het archief zijn gevonden, tonen dat twee Tsjecho-Slowaken en één Portugees in de periode van 1968 tot 1971 in Nijmegen werden opgevangen.¹³⁷ Door het ontbreken van archiefmateriaal over deze vluchteling-studenten, is niet duidelijk of hun komst gevolgen had voor de universiteit. De universitaire pers heeft ook geen melding van hun komst gemaakt.

De activiteiten van het plaatselijk comité in Nijmegen waren intussen beperkt tot de uitbetaling van de vluchteling-studenten. In de bronnen komt verder geen verslag voor van de activiteiten die het UAF of organisaties zoals het UKSN, de Mindszenty-stichting en Carolus Magnus in de jaren zestig en zeventig voor hen organiseerde. De universiteitsbladen of de archieven van de universiteit en Carolus Magnus bevatten bijvoorbeeld geen artikelen of stukken over geldinzamelingsacties, georganiseerde cursussen of betogingen ten behoeve van vluchteling-studenten. Daarnaast paste volgens het landelijke UAF-bestuur de naam ook niet meer in het tijdsgewricht.¹³⁸ Het Universitair Asylfonds werd veranderd in University Assistance Fund omdat het woord *asylum* erg betuttelend klonk en het doel van de stichting niet omschreef. In het

¹³⁶ Het aantal was op 31 januari 1970 111. In die periode waren 85 Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten opgenomen door het UAF. Op 1 februari 1971 was dat aantal 1. In ruim een jaar tijd was het grootste deel van de Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten al weer vertrokken.

¹³⁷ KDC, Archief van het College van Curatoren, inv.nr. cb17570, Vrijstelling collegegelden UAF 1961-1962 t/m 1972-1973, Brief met vrijstellingen van curatoren van de Katholieke Universiteit aan het bestuur van het UAF.

¹³⁸ Van Esterik, *Zout der aarde*, 115.

Nederlands verdween ook het woord 'asiel' en de stichting kreeg de nieuwe naam Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF.

Een andere constatering die op basis van bronnen gemaakt kan worden, is dat in de loop van de jaren zestig het plaatselijk comité van het UAF in Nijmegen veel van haar taken onderbracht bij het Nijmeegs Bureau voor Buitenlandse Studietoelagen (NBBS). Zo was in 1968 mr. A.V.M. Struycken zowel de voorzitter van het plaatselijk comité van het UAF als de voorzitter van het NBBS. Aangezien tussen 1964 en 1968 maar aan twee of drie vluchteling-studenten opvang werd verleend leek de universiteit te hebben gekozen voor een constructie waarbij de NBBS ook de opvang van vluchteling-studenten beheerde.

Het lage aantal vluchteling-studenten in de jaren zestig is voor een groot deel te verklaren door de sterk gestegen college- en inschrijfgelden en door de geringe inkomsten die het UAF daar tegenover kon zetten. Het jaarverslag van 1963/1964 van het UAF stelt dat er 'meer studenten zijn die principieel voor hulp van het UAF in aanmerking komen dan het UAF zou kunnen helpen. [...], de omvang van de financiële middelen is bepalend voor het aantal op te nemen studenten.'¹³⁹ Bovendien was de begroting voor de opvang van vluchteling-studenten al jaarlijks groter dan nodig. Aangezien het maximum van tien plekken al enkele jaren niet werd opgevuld, had de universiteit geen andere optie dan de begroting aan te passen. Het universiteitsbestuur besloot het maximum van tien plekken voor vluchteling-studenten op de Radboud Universiteit te verlagen naar zes in 1972.¹⁴⁰

Een andere verklaring voor het lage aantal studenten is dat het UAF had besloten om zich, voor het eerst sinds 1948, volledig weg te cijferen bij de opvang van Tsjecho-Slowaakse studenten.¹⁴¹ De SBBS moest de gevluchte studenten opvangen. Aangezien er in het algemeen weinig te vinden is over de opvang van vluchteling-studenten door het SBBS in Nijmegen, is het lastig uit te zoeken wat de rol van het SBBS was. Het aantal vluchteling-studenten dat in Nijmegen verbleef, is alleen terug te vinden via de vrijstellingen van collegegeld die de universiteit via brieven naar het UAF stuurde. Het is niet bekend of deze vrijstellingen ook naar het SBBS werden gestuurd.

Naast het verlagen van het maximum aantal plekken voor vluchteling-studenten, valt de afnemende aandacht voor vluchteling-studenten ook op doordat de universitaire pers nauwelijks aandacht aan hen besteedde. Het aantal artikelen over de opvang van vluchteling-studenten in het

¹³⁹ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Jaarverslag 1963/1964.

¹⁴⁰ KDC, Archief van het College van Curatoren, inv.nr. cb17570, Vrijstelling collegegeld UAF 1961-1962 t/m 1972-1973, Brief aan het UAF van het universiteitsbestuur over verlaging maximum (10 augustus 1972).

¹⁴¹ Van Esterik, *Zout der aarde*, 107.

universiteitsblad *KU-nieuws*, dat in 1968 het stokje van universiteitsblad overnam van het *NUB*, is zeer summier. In de periode 1968-1972 heeft *KU-nieuws* slechts vier keer aandacht besteed aan de situatie van vluchteling-studenten in Nederland. Van die vier keer ging het in drie gevallen om een oproep tot donatie. Overigens is het opvallend dat die oproepen telkens in oktober gepubliceerd werden. Waarom deze artikelen in oktober gepubliceerd werden is niet duidelijk – er was in die periodes geen sprake van een vluchtelingencrisis. Duidelijk is wel dat er minder energie dan voorheen werd besteed om medewerkers en studenten van de Radboud Universiteit op te roepen om te doneren aan het UAF en de vluchteling-studenten.

6.4 Katholieke achtergrond als factor bij de opvang van vluchteling-studenten in de periode 1968-1972 in Nijmegen.

Over katholieke achtergrond van de Radboud Universiteit bij de opvang van vluchteling-studenten in de jaren zestig en zeventig, zijn de bronnen minder uitgesproken dan het jaar 1948, of de jaren vijftig. De vluchtelingenstromen naar aanleiding van de conflicten Tsjecho-Slowakije en Portugal gingen op de universiteit niet gepaard met grootschalige acties. Er zijn in de bronnen geen sporen te vinden van bestuursleden, hoogleraren of studenten die zich publiekelijk inzetten voor vluchteling-studenten. De katholieke achtergrond van de universiteit was daarentegen wel onderdeel van een discussie van grote omvang. In katholieke academische kringen werd constant gedebatteerd over de manier waarop katholiek hoger onderwijs aangeboden moest worden.¹⁴² In de praktijk bleek dat van de 33 procent van de Nederlandse studenten die katholiek waren, maar een kwart op de Radboud Universiteit studeerde. Minder dan tien procent studeerde op de Katholieke Tilburgse Economische Hogeschool.¹⁴³ Destijds waren dit de enige twee katholieke hoger onderwijsinstellingen. Dit betekende dat hoewel deze instellingen katholieke concentratiepunten waren, geenszins alle katholieke studenten uit Nederland daar naartoe stroomden. Bijna 70 procent gaf er de voorkeur aan om elders colleges te volgen.

Bovendien bleek het religieus-kerkelijk engagement van de Nijmeegse studenten in de tweede helft van de jaren zestig minder groot dan in de jaren vijftig. Volgens een enquête onder Nijmeegse studenten in 1966, was 1 procent lid van een godsdienstige organisatie. Op een studentenaantal van 5900, waren dat ongeveer zestig studenten. Daarnaast bezocht 29,5 procent van de studenten regelmatig godsdienstoefeningen, terwijl 47 procent al of niet regelmatig naar de kerk ging. Meer dan de helft van de studenten distantieerde zich dus van de katholieke kerk als

¹⁴² O. Schreuder, *Proeven van eigen cultuur deel 2*, 184.

¹⁴³ *Ibidem*, 185.

symbool van religie.¹⁴⁴ Derhalve nam de spanning toe over de vraag wat de katholiciteit van de Radboud Universiteit nog betekende.

De traditionele gedachte over wat religieus onderwijs moest inhouden, was al in 1955 onderwerp van gesprek geweest. Tijdens de oprichting van de ‘Senaatscommissie inzake de godsdienstige ontwikkelingen der studenten aan de Katholieke Universiteit’ werd al gepoogd om de belangstelling voor godgeleerdheid bij studenten op te wekken. Die belangstelling was volgens de bestuurders schrikbarend gedaald. Zij kwamen tot de conclusie dat er een ‘scheiding der geesten’ was in de Nijmeegse academische gemeenschap.¹⁴⁵ Er was sprake van een progressieve onderstroom, voornamelijk bestaande uit studenten, en van een verzuilde bovenstroom met voornamelijk conservatieve hoogleraren en clerici. Deze constatering was een voorbode voor de discussies over de katholiciteit van de universiteit die in de jaren zestig en zeventig losbraken tussen studenten en universiteitsbestuurders.

Terwijl in de universitaire pers en in de universiteitsgebouwen discussies over de katholieke achtergrond in alle heftigheid toenamen, was het op het gebied van universitaire vluchtelingenopvang in Nijmegen extreem rustig. In het *NUB* en het *KU-nieuws* ging de aandacht uit naar deelnemers van het spraakmakende debat, en dus niet naar vluchteling-studenten. Of de geringe aantrekkingskracht van de Radboud Universiteit voor katholieke studenten ook voor vluchteling-studenten met een katholieke achtergrond een reden was om elders een studie te volgen is niet duidelijk. Ondanks de blijvende aanwezigheid van vluchteling-studenten in de periode 1948-1972 - zij het met fluctuerende aantallen - lijkt de aandacht na de Hongaarse vluchtelingencrisis te zijn verflauwd. Het universiteitsbestuur, hoogleraren of studenten gebruikten de opvang van vluchteling-studenten niet meer als middel om mensen te mobiliseren.

Bovendien was Carolus Magnus in de jaren zestig en zeventig niet meer de volgzame vereniging die het eerder was. Het einde van de samenwerking met het UKSN in 1965 en de naamswijziging naar de Unie van Studenten in Nijmegen wijzen, net als bij de universiteit het geval was, op interne problemen. Daarnaast had het uitblijven van een grote vluchtelingencrisis tot gevolg dat de universiteit en Carolus Magnus zich op maatschappelijk niveau niet hoefden uit te spreken voor vluchtelingen.

De verschillende geledingen van de universiteit, oftewel bestuur, hoogleraren en studenten, hebben zich gedurende de jaren zestig en zeventig niet openlijk ingezet voor vluchteling-studenten.

¹⁴⁴ Jacob Janssen en Paul Voestermans, *De verguisde universiteit. Een cultuurpsychologisch onderzoek naar voorbije en actuele ontwikkelingen in de Nijmeegse studentenwereld* (Nijmegen 1978), 96 en 115.

¹⁴⁵ Amberg en Post, *Van preek tot porno*, 56.

Er was geen sprake van een vluchtelingencrisis die qua doel of omvang vergelijkbaar was met de crisis van 1948 of 1956. De katholieke achtergrond van de universiteit en de opvang van vluchteling-studenten in Nijmegen zijn zodoende niet met elkaar in verband te brengen.

7. Conclusie

Dit onderzoek begon met de vraag ‘Welke rol speelde de Radboud Universiteit in Nijmegen bij de opvang van vluchteling-studenten in de periode 1948-1972 en in welke mate was de katholieke achtergrond daarbij een factor?’.

Wanneer gekeken wordt naar de drie perioden waarin vluchteling-studenten naar Nijmegen kwamen (1948, 1956 en 1968/72), kan geconcludeerd worden dat Nijmegen een marginale rol heeft gespeeld in de universitaire vluchtelingenopvang. Zeker in 1948 ving de Radboud Universiteit relatief minder vluchtelingen op dan universiteiten in de Randstad. Van een totaal van 61 vluchteling-studenten gingen er drie naar Nijmegen en ongeveer een dozijn naar steden als Amsterdam, Utrecht, Delft en Leiden.

Tijdens de Hongaarse vluchtelingencrisis in 1956 ving de Radboud Universiteit het ingestelde maximumaantal van tien vluchteling-studenten op. Hoewel de universiteit in deze periode een groeispurt doormaakte met de opening van drie nieuwe faculteiten en een verdubbeling van het aantal studenten, nam ze niet meer vluchteling-studenten op dan voorheen. Waar op landelijk niveau het aantal vluchteling-studenten opliep tot boven de 200, ving de Radboud Universiteit hoogstens tien studenten op vanwege het behoudende beleid van het universiteitsbestuur. Het quotum van tien studenten, dat met een beleidsbepaling uit 1948 was vastgesteld, bleef van kracht.

De vluchtelingencrisis van 1968, waarbij opnieuw Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten naar Nederland kwamen, ging voorbij aan de Radboud Universiteit, ondanks het feit dat in 1968 landelijk tot 85 Tsjecho-Slowaakse vluchteling-studenten moesten worden opgevangen.¹⁴⁶ In de universitaire pers werd geen melding gemaakt van de opvang van vluchteling-studenten of van vluchtende Tsjecho-Slowaken. Er verbleven wel vluchteling-studenten op de universiteit, maar nieuws over interne problemen zoals de protesten van de studentenvakbeweging en de discussie rondom de katholiciteit van de universiteit, kreeg prioriteit.

¹⁴⁶ NA, 2.19.155, Stichting Vluchteling-Student UAF 1948-2001, 408, Jaarverslag 1948 en 1954-1971, Jaarverslag 1968/1969.

Toch waren er sporen van sympathie voor vluchteling-studenten. De Radboud Universiteit zamelde in 1948 als kleinste onder de universiteiten grote geldbedragen in voor de universitaire vluchtelingenopvang. Dit valt te verklaren door initiatieven van besturen van katholieke organisaties, zoals rector Jurgens en de studentenvereniging Carolus Magnus. Zij wisten de studenten te mobiliseren ten behoeve van de universitaire vluchtelingenopvang. Als facilitator wilden het bestuur en Carolus Magnus vooral hun katholieke achterban (oftewel de studenten) mobiliseren. De vluchtelingencrisis waren een mogelijkheid voor de katholieke (top)instituten om zich te profileren.

De drie perioden waarin vluchteling-studenten naar Nijmegen kwamen, tonen echter ook een steeds verder verflauwend beeld van de verzuilde (katholieke) maatschappij. In 1948 wisten 'voormannen' als rector Jurgens en de katholieke studentenvereniging Carolus Magnus, de Nijmeegse studenten nog te mobiliseren voor de opvang van vluchteling-studenten. Tijdens de Hongaarse vluchtelingencrisis was het hoogleraar en pastor Zacharias Anthonisse die de rol van de katholieke elite van de universiteit vertolkte. Achteraf bleek het draagvlak onder studenten voor de universitaire vluchtelingenopvang gering. Er werd steeds minder geld opgehaald en initiatieven van de Nijmeegse studentengemeenschappen bleven uit. Het is een weerspiegeling van het proces van ontzuiling, waarin (katholieke) elites (het universiteitsbestuur en Carolus Magnus) steeds minder gehoor vonden binnen hun zuil - in dit geval de Nijmeegse studenten. Het bestuur van de universiteit initieerde nog wel maatschappelijke acties voor vluchtelingen, maar kreeg steeds minder respons.

De Nijmeegse studenten stonden er in de jaren vijftig al om bekend dat zij zich, ondanks verwoede pogingen van katholieke instituten, niet met internationale politiek bezighielden. Daarnaast hadden zij in de jaren zestig weinig interesse in de kerk. De katholieke achtergrond van de universiteit was zodoende geen doorslaggevende factor voor faciliteren van de opvang van vluchteling-studenten. Eerder was de opvang in hoge mate afhankelijk van individuele bestuurders, van internationale vluchtelingencrisis en van anti-communistische sentimenten.

De uitspraak van Van Krieken dat het fundament voor de huidige barmhartigheid voor vluchteling-studenten gelegd is in het verleden, is goeddeels 'retoriek'. Zijn uitspraak onderbouwt wel de stelling van Brabers en Schreuder in de inleiding van *Proeven van eigen cultuur* dat bestuurders van de Radboud Universiteit vandaag de dag het katholieke karakter van de universiteit sterk willen profileren. Uiteindelijk zal er meer onderzoek naar vluchteling-studenten nodig zijn om context bij uitspraken zoals die van Van Krieken te kunnen geven. Dit onderzoek is daarvan een eerste opzet. Net als de bronnen die geraadpleegd zijn voor deze scriptie, is er nog een grote schat aan

bronmateriaal dat nog onaangetast is. Dit toont aan dat er nog veel rek zit in het historisch onderzoek naar de universitaire vluchtelingenopvang.

Bibliografie

Archief:

Katholiek Documentatiecentrum (KDC) Nijmegen

- Archief Carolus Magnus (CARO), plaatsingsnummer 906
 - Inv.nr. 653, Comité voor hulp aan Hongaarse vluchtelingen
 - Inv.nr. 718, Nederlands comité van het World University Service
 - Inv.nr. 800, Stichting Universitair Asyl Fonds 1948, 1950-1957

- Archief van het College van Curatoren van de Radboud Universiteit*
 - Inv.nr. cb13494, Beurzen voor Hongaarse studenten 1955-1967
 - Inv.nr. cb13495, Universiteitsraad, subsidie Mindszenty-stichting t.b.v. Hongaarse student J. Petro 1962-1963
 - Inv.nr. cb13506, Stichting Universitair Asyl Fonds 1964-1967
 - Inv.nr. cb15097, Aantallen studenten (Hongaarse studenten) 1961
 - Inv.nr. cb17570, Vrijstelling collegegelden UAF 1961-1962 t/m 1972-1973
 - Inv.nr. cb19140 & cb13782, Centraal adressenbestand 1964-1982
 - Inv.nr. cc00563, College van Curatoren 1944-1960, de beurzen van de universiteit
 - Inv.nr. cc00569, College van Curatoren 1944-1960, de examens en promoties, de toelating tot examens
 - Inv.nr. cc00614, College van Curatoren 1944-1960, de buitenlandse studenten 1945-1960

- Archief Sint-Radboudstichting, plaatsingsnummer 750
 - Inv.nr. 530, Stichting Universitair Asyl Fonds 1951-1953

Het Nationaal Archief (NA) Den Haag

- Archief van Stichting Vluchteling-Studenten UAF 1948-2001, plaatsingsnummer 2.19.155
 - Inv.nr. 408, Jaarverslagen 1948 en 1954-1971
 - Inv.nr. 409, Jaarverslagen 1971-1986
 - Inv.nr. 414, Historische bescheiden 1948-1970

Gedrukte bronnen:

Nederlands Rooms-Katholiek Huisvestingscomité (Mensen in Nood), *Katholieke nationale stichting voor bijzondere noden en vluchtelingen­zorg. Historisch overzicht 1914-1964* (Utrecht 1964).

Jaarboeken van de Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen:

- 1948/1949

* De archiefstukken uit het archief van College van Curatoren (College van Bestuur) zijn uitgezocht door archivaresse Marianne Waldekker (Radboud Universiteit). De naamgeving komt van haar hand en kunnen, vanwege de voorlopige status van de archiefstukken (niet ontsloten of geïndexeerd), aan verandering onderhevig zijn.

- 1949/1950
- 1950/1951
- 1951/1952
- 1955/1956
- 1956/1957
- 1957/1958
- 1961/1962
- 1962/1963
- 1964/1964
- 1965/1966
- 1966/1967

Jaarverslagen van de Katholieke Universiteit Nijmegen:

- 1967/1968
- 1968/1969
- 1969/1970
- 1970/1971
- 1971/1972

Krantenartikelen:

De Gelderlander

KU-Nieuws 1968-1972

Het Nijmeegs Universiteitsblad (NUB) 1955 - 1957

Vox Carolina 1948-1949

Literatuur:

Amberg, Freico-jan en Maarten Post, *Van preek tot porno. De ontwikkeling van het Nijmeegs Universiteitsblad 1951-1968* (Nijmegen 2001).

Barber, Noel, *De Hongaarse opstand. Zeven dagen vrijheid* (Amsterdam 1974).

Bennekom, W.J. van, 'De juridische en sociale status van asielzoekers in Nederland', *Rapport van de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer* (Utrecht 1973).

Bergh, C. van den, *Hoog opgeleide vluchtelingen zijn buitengewoon* (Utrecht 2006).

Berghuis, Corrie, *Gebeel ontdaan van onbaatzuchtigheid. Het Nederlandse toelatingsbeleid voor vluchtelingen en displaced persons van 1945 tot 1956* (Amsterdam 1999).

Brabers, Jan, *Een zoet juk. Rectores magnifici van de Radboud Universiteit over hun rectoraat 1923-2014* (Nijmegen 2014).

Brabers, Jan, *De faculteit der rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1982. Proefschrift* (Nijmegen 1994).

Brabers, Jan en Marij Leenders, ‘Stoottroepen’ van maatschappelijke veranderingen. Politieke bewustwording van katholieke studenten in de Unie van Katholieke Studentenverenigingen en in Pax Romana, 1945-1963’, *Tijdschrift voor Geschiedenis* 132:2 (2018), 261-283.

Brabers, Jan en O. Schreuder, *Proeven van eigen cultuur. Vijfenzeventig jaar Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1998, Deel I: 1923-1960, Deel II: 1960-1998* (Nijmegen 1998).

Bronkhorst, Daan, *Een tijd van komen. De geschiedenis van vluchtelingen in Nederland* (Amsterdam 1990).

Compaijen, Jan-Willem, *Het Nederlandse asielbeleid inzake bijzondere Oost-Europese vluchtelingen, 1955-1983 (doctoraalscriptie)* (Groningen 1986).

Doesschate, Jan Willem ten, *Asielbeleid en belangen: het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de Jaren 1968-1982* (Hilversum 1993).

Esterik, Chris van, *Het zout der aarde. UAF 1948-1998: vijftig jaar hulp aan vluchtelingen-studenten* (Amsterdam 1998).

Fernhout, Roel, *Erkenning en toelating als vluchteling in Nederland* (Deventer 1990).

Fernhout, Roel, *Vrij verkeer van studenten. Afscheidsrede door Prof. Mr. Roel Fernhout* (Nijmegen 2013).

Hellema, Duco, 'De lange jaren zeventig', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 123:1 (2010), 78-93.

Huetink, M.J.G., *Het katholiek comité voor vluchtelingen 193-1940. Comité tot hulpverlening aan geloofsvervolgden, persoonlijk initiatief of zuilgebonden actie? (doctoraalscriptie)* (Nijmegen 1988).

Hollands, Maria, *Leren uit de ontmoeting. Nederlanders in contact met asielzoekers en vluchtelingen* (Amsterdam 2006).

Janssen, Jacobus en Paul Voestermans, *De verguisde universiteit. Een cultuurpsychologisch onderzoek naar voorbije en actuele ontwikkelingen in de Nijmeegse studentenwereld* (Nijmegen 1978).

Kamp, Jeannette, *Geschiedenis schrijven! Wegwijzer voor historici* (Amsterdam 2016).

Laeven, Hubert en Lodewijk Winkeler, *Radboudstichting 1905-2005* (Nijmegen 2005).

Leenders, Marij, *Ongenode gasten. Van traditioneel asielrecht naar immigratiebeleid, 1815-1938* (Amsterdam 1993).

Leenders, Marij, 'Als we hier met milde hand optreden, is het hek van de dam'. Emotie als strategie in het asieldebat: 1938-1999', *Amsterdams sociologisch tijdschrift* 31:1 (2004), 61-79.

Lucassen, Leo en Jan Lucassen, *Winnaars en verliezers. Een nuchtere balans van vijfhonderd jaar immigratie* (Amsterdam 2011).

Luykx, Paul, *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum, 1997).

Obdeijn, Herman en Marlou Schrover, *Komen en gaan. Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550* (Amsterdam 2008).

Manning, Ad, *Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1973. Een documentenboek* (Merksem 1974).

Meer, P. van der, F. Bauer en L. Engelbregt, *De katholieke encyclopaedie. Tweede druk. Zesde deel* (Amsterdam 1950).

Mintzberg, Henry, *Organisatiestructuren* (Rotterdam 2006).

Vercraeye, Heidi, *Ruimte voor beleving. De betekenis van de culturele achtergrond van de inwoners bij de beleving van de ruimte bij het maken van een Stadsvisie* (Nijmegen 2005).